

FORSVAR FOR NATUREN

STOLD SKYDETERRÆN

DRIFTS- OG PLEJEPLAN **2015-2029**

Titel:	Stold Skydeterræn, Drifts- og plejeplan 2015-2029	Fotos:	Hvor intet andet er angivet: Michael Sand og NIRAS A/S
Udgivelse: :	Forsvarsministeriets Ejendomsstyrelse 2015	Layout og produktion:	Rosendahls A/S, København
Udarbejdelse::	NIRAS A/S, Lone Godske, Esben Tind og Jane Kirkegaard	ISBN:	978-87-92898-74-6
Kvalitetssikring::	Forsvarsministeriets Ejendomsstyrelse, Henrik Olsen og Darja Andrejevna Poleshuk	Internetversion:	Planen kan findes i elektronisk format på www.forsvaret.dk
Godkendelse::	Torben Gade, vicedirektør, Forsvarsministeriets Ejendomsstyrelse		

INDHOLD

1. RESUMÉ	8
2. INDLEDNING	9
2.1 Forsvarsministeriets drifts- og plejeplaner	9
2.2 Konkret implementering	13
2.3 Konkret om drifts- og plejeplanen for Stold Skydeterræn	13
3. MÅLSÆTNINGER	15
3.1 Forsvarsministeriets generelle drifts- og plejemålsætninger	15
3.2 Konkrete drifts- og plejemålsætninger for Stold Skydeterræn	16
4. STATUS	18
4.1 Historie	18
4.2 Landskab og geologi	18
4.3 Ejendomsoversigt og kortgrundlag	19
4.4 Militær anvendelse	20
4.5 Naturbeskyttelse	20
4.6 Publikumshensyn	37
5. ANALYSE	40
5.1 Evaluering af drifts- og plejeplan 1999-2014	40
5.2 Ny indsats	41
6. VISIONER	46
7. AKTIVITETER	48
7.1 Rydning	48
7.2 Slåning og opsamling af slået materiale	49
7.3 Afgræsning	49
7.4 Bekæmpelse af invasive arter	49
7.5 Publikumshensyn	50
7.6 Ikke modelbeskrevne aktiviteter	50
7.7 Monitering	50
8. REFERENCER	52
9. BILAG	54
9.1 Forsvarsministeriets generelle visioner for arealudviklingen	54
9.2 Modeller	58
9.3 Retningslinjer for Forsvarsministeriets anvendelse af skyde- og øvelsesterræner	62
9.4 Høringsnotat vedr. indkomne forslag til "Stold Skydeterræn 2015-2029.	63
9.5 Høringssvar	66

LÆSEVEJLEDNING

Drifts- og plejeplanen gennemgår de overordnede mål for Stold Skydeterræn, status og endelig hvilke langsigtede visioner for driften, som de beskrevne aktiviteter skal understøtte.

Planen beskriver i indledningen baggrunden for udarbejdelse af drifts- og plejeplaner på Forsvarsministeriets terræner og specifikt for Stold Skydeterræn. I kapitel 3 om målsætninger beskrives herefter de kort- og langsigtede mål for Stold Skydeterræn opdelt i strategiske, taktiske og operationelle mål for henholdsvis den militære anvendelse, naturbeskyttelsen og de rekreative forhold.

Nuværende status for skydeterrænet er grundlaget for en analyse af den prioriterede indsats, der skal iværksættes. Kapitel 4 om status indeholder således en beskrivelse af skydeterrænets historie, geologi, ejendomsforhold, militære aktiviteter, arealanvendelse, naturværdier, samt en beskrivelse af publikumsadgang.

Planens analysedel omfatter både en opsamling på den udarbejdede evaluering af den seneste drifts- og pleje-

plan og en redegørelse for hvilken ny indsats, der skal gennemføres i indeværende planperiode. Indsatsen bygger desuden på de langsigtede visioner for landskabets fremtidige overordnede udvikling. I planen gennemgås de overordnede visioner, der knytter sig konkret til Stold Skydeterræn, mens generelle visioner for Forsvarsministeriets terræner gennemgås i Bilag 9.1.

Til sidst beskrives i tabelform de konkrete aktiviteter, der danner grundlaget for realisering af indsatserne beskrevet tidligere. Aktiviteterne bygger på en række modeller (metoder til naturpleje), der findes beskrevet i Bilag 9.2. Retningslinjer for Forsvarsministeriets anvendelse af skyde- og øvelsesterrænerne fremgår af Bilag 9.3. Kommentarer til den eksterne høring gennemgås i Bilag 9.4, og det beskrives, hvordan kommentarerne eventuelt har haft indflydelse på planens aktiviteter. Selve høringssvarene fremgår af Bilag 9.5.

Hvert kapitel (undtagen kapitel 1) indledes med en kort opsummering af kapitlets væsentligste indhold. Denne opsummering fremgår med kursiv.

1. RESUMÉ

Siden 1991 er der for en række af Forsvarsministeriets skyde- og øvelsesområder udarbejdet drifts- og plejeplaner med henblik på at sikre rammerne for uddannelse og træning af militære enheder under realistiske vilkår og samtidig tilgodese hensynet til naturbeskyttelse og rekreative interesser. Planerne udarbejdes i henhold til Forsvarsministeriets Ejendomsstyrelses (tidligere Forsvarets Bygnings- og Etablissementstjenestes forkortet FBE) bestemmelse for drifts- og plejeplaner (FBE, 2011). Målsætningen for driften af Forsvarsministeriets arealer er sammensat af mål for henholdsvis militær anvendelse, naturbeskyttelse og publikumshensyn. Disse forskelligartede mål er formuleret og prioriteret i drifts- og plejemålsætningerne for de enkelte terræner og på grundlag af Forsvarsministeriets øvrige generelle retningslinjer udmøntet i en række arealtilknyttede plejemålsætninger.

Nærværende drifts- og plejeplan fastsætter rammen for udviklingen af Stold Skydeterræn for perioden 2015-2029. Planen fastsætter, som et grundlæggende mål, at bevare og udvikle Stold Skydeterræn som et velfungerende skydeterræn. Indenfor rammerne af den militære brug af terrænet skal der desuden søges at understøtte en mangfoldig natur, herunder skal den planlagte drifts- og plejeindsats være i overensstemmelse med Natura 2000-planlægningen for Natura 2000-område nr. 154 Sejerø Bugt, Saltbæk Vig, Bjergene og Bollinge Bakke. Udover flugtskydningsbanen, der er beliggende i den sydlige del af skydeterrænet, er der i begrænset omfang tilknyttet rekreative interesser til området.

Stold Skydeterræn udgør i alt 29 ha. På skydeterrænet gennemføres primært skydninger med forskellige håndvåben samt forsøgs- og testskydninger med artilleri og morterer.

Den nye indsats retter sig særligt imod bekæmpelse af den invasive planteart rynket rose, der breder sig voldsomt i terrænet på trods af tidligere forsøg på bekæmpelse. Denne bekæmpelse gennemføres ved enten at slå store dele af terrænet årligt eller ved at etablere afgræsning med lette dyrearter (lette racer af kvæg eller racer af får eller geder). Bekæmpelsen kan eventuelt ske som en kombination af disse to metoder. Der iværksættes desuden rydning af især løvtræ indenfor den sårbare habitatnaturtype enebærklit.

Der tillades brug af nødvendige adgangsveje (kørespor) til skydetekniske anlæg på terrænet, dog uden at disse befæstes eller på anden måde vedligeholdes udover den mekaniske påvirkning fra almindeligt brug.

Selve indsatsen på terrænet formuleres i planens kapitel 7 Aktiviteter. Modellerne, for hvordan indsatsen skal gennemføres, er som udgangspunkt fastlagt ud fra Forsvarsministeriets generelle retningslinjer for forvaltning af de forskellige areal typer. Modellerne omsættes til konkrete aktiviteter, hvor der for Stold Skydeterræn jævnfør ovenstående er tale om rydninger, sommerafgræsninger (4-6 uger) og slåninger. Derudover gennemføres der enkelte aktiviteter, der ikke er beskrevet via en fastlagt model.

2. INDLEDNING

Dette kapitel beskriver baggrunden for drifts- og plejeplaner på Forsvarsministeriets arealer generelt, herunder formålet med planlægningen, planprocessen og retsvirkning af planen. Desuden beskrives den konkrete baggrund for drifts- og plejeplanen for Stold Skydeterræn.

I gennem de sidste 100 år er en række områder i Danmark blevet udlagt til militære formål, hvoraf en stor del udgør skyde- og øvelsesterræner. Forsvarsministeriet råder således i dag over et samlet areal på ca. 33.000 ha, hvoraf størstedelen udgøres af nogle få, meget store terræner. En stor del af arealerne er naturområder eller tidligere landsbrugsarealer, der ikke for nylig har været i omdrift. Der er også en del arealer, der er bortforpagtet til ekstensivt landbrug, eller drives som skov. Den primære målsætning for arealerne er anvendelsen til militære uddannelsesformål. Dernæst prioriteres naturbeskyttelse, herunder konvertering til mere naturnær skovdrift. Endeligt gælder, at Forsvarsministeriets arealer åbnes for publikum, når dette kan forenes med de militære og naturmæssige målsætninger. For langsigtet at kunne tilgodese de forskellige interesser, der er tilknyttet terrænerne, er det helt afgørende at sikre en effektiv og målrettet planlægning, hvilket er en høj prioritet hos Forsvarsministeriet.

Fælles for skydeterrænerne er, at de danner grundlag for øvelser med forskellige våbentyper og skarp ammunition i terræn. Publikum har derfor under normale omstændigheder ikke adgang med undtagelse af specielle lejligheder, herunder f.eks. guidede ture.

2.1 Forsvarsministeriets drifts- og plejeplaner

Siden 1991 er der udarbejdet drifts- og plejeplaner for Forsvarsministeriets skyde- og øvelsesterræner med henblik på at sikre mulighederne for den nødvendige uddannelse og træning af enheder under så realistiske

forhold som muligt og samtidig tilgodese hensynet til naturbeskyttelse og publikums rekreative interesser. Der foreligger i dag 47 gældende drifts- og plejeplaner.

Drifts- og plejeplanerne udarbejdes af Forsvarsministeriet og er et af de vigtige redskaber til at implementere Forsvarsministeriets Miljø- og Naturstrategi 2012-2015 (Forsvarsministeriet, 2012) og til at gennemføre en arealforvaltning, der sikrer de mange interesser, der knytter sig til militære terræner.

Der er med nærværende plan sikret, at eksisterende lovmæssige bindinger er overholdt. Ved nye væsentlige bindinger kan planerne tilpasses, eventuelt via et tillæg. Mindre ændringer, særligt af militær interesse, kan gennemføres uden tillæg. Planerne udarbejdes i henhold til Forsvarsministeriets Ejendomsstyrelses generelle retningslinjer for udarbejdelse af drifts- og plejeplaner (FBE, 2011).

Drifts- og plejeplanerne omhandler i princippet alle forhold, der knytter sig til forvaltningen af Forsvarsministeriets skyde- og øvelseterræner. Støjforhold fra militære aktiviteter behandles dog ikke i planerne, men henhører under særlig regulering via Bekendtgørelse nr. 468 af 13. juni 2002 om støjregulering af Forsvarsministeriets øvelsespladser og skyde- og øvelseterræner.

2.1.1 Formål og målgruppe

Formålet med drifts- og plejeplanerne er at sikre et for Forsvarsministeriet bindende dokument, der

- beskriver de militære, naturbeskyttelses- og publikumsmæssige målsætninger, der knytter sig til terrænerne,
- fremlægger en status for terrænernes naturværdier og anvendelse,
- foretager en analyse af, hvordan målsætningerne bedst tilgodeses og forenes,
- opstiller visioner for den langsigtede udvikling af terrænerne,
- fastlægger generelle modeller og konkrete aktiviteter for forvaltningen i planperioden, og
- sikrer ejerskab blandt såvel interne som eksterne bidragsydere gennem inddragelse i tilblivelsesprocessen.

De primære modtagere af drifts- og plejeplanerne er den til enhver tid driftsansvarlige myndighed hos Forsvarsministeriet samt de militære brugere. Hertil kommer civile myndigheder, frem for alt kommunerne, som med drifts- og plejeplanen opnår et solidt og veldokumenteret udgangspunkt for administrationen af lovgivning på terrænerne - særligt lovgivning om planlægning, miljømål, naturbeskyttelse og vandløb. Endelig er planerne rettet mod offentligheden, herunder ikke mindst lokale interessenter, der ønsker at anvende terrænerne til rekreative formål.

2.1.2 Indhold

Drifts- og plejeplanerne er udarbejdet, så de bliver så operationelle som muligt. De beskrivende afsnit refererer fortrinsvis til allerede publiceret eller på anden måde tilgængelig information, f.eks. tidligere drifts- og plejeplaner, der ofte rummer en større mængde værdifuld dokumentation. Samtidig er det hensigten, at planerne, for at bevare størst mulig aktualitet, ikke beskriver forskrifter og målsætninger, der er stærkt foranderlige. Dette gælder ikke mindst de militære målsætninger, der har vist sig at kunne ændres over kort tid. Drifts- og plejeplanerne refererer under normale omstændigheder til de strateginotater, som Forsvarsministeriets underliggende myndigheder udarbejder og løbende reviderer for alle Forsvarsministeriets skyde- og øvelseterræner.

Drifts- og plejeplanerne er den ramme, der skal sikre, at målsætninger og aktiviteter på det enkelte terræn samordnes med den konkrete indsats på naturbeskyttelsesområdet.

Konkrete projekter skal formuleres separat og i hvert enkelt tilfælde vurderes og behandles ved den til enhver tid relevante myndighed. Se desuden afsnit 2.1.7.

Drifts- og plejeplanerne følger en kapitelstruktur, hvor målsætningerne vægtes højt, således at disse på baggrund af en analyse nemt og overskueligt kan omsættes til egentlige aktiviteter. En gennemgående struktur i planerne er opdeling i følgende tre prioriteringer:

1. Militæranvendelse: Uddannelse og træning af personel og udvikling af materiel.
2. Naturbeskyttelse: Bevarelse og genskabelse af naturværdier. Herunder behandles fortidsminder.
3. Publikumshensyn: Adgang, information og formidling.

2.1.3 Revision, ændringer og tillæg

Opdatering og revision af drifts- og plejeplanerne foregår således, at den nye plan træder i kraft senest, når planperioden for den eksisterende plan udløber. Der kan dog blive tale om, at planerne revideres halvvejs i planperioden. Revisionen består i en evaluering af den

foregående planlægning og indsats samt en opdatering af status, herunder også eventuel opdatering af lovmæssige krav. På grundlag heraf indstilles eller videreføres eksisterende aktiviteter, ligesom der kan gennemføres nye. Revisionen består desuden af opdatering af kortmateriale.

Ændringer i planer, der ikke umiddelbart forestår revision, kan gennemføres af Forsvarsministeriet efter behørig inddragelse af eksterne parter, herunder civile myndigheder. Ligeledes kan der udarbejdes tillæg for specifikke, afgrænsede temaer.

2.1.4 Planproces

Revision og udarbejdelse af drifts- og plejeplanerne indebærer en række faser: Igangsættelse, indsamling af data og materiale, formulering, høring, beslutning og publicering og endelig implementering. Interne brugere og eksterne bidragsydere inddrages via høring og konsultation med henblik på identificering af forslag og ønsker til planlægningen samt indsamling af relevante data fra forskningsinstitutioner, myndigheder, nabolodsejere og interesseorganisationer. Inddragelsen sker dels formelt og dels uformelt. Ansvar for planprocessen, der er nærmere beskrevet i Forsvarsministeriets Ejendomsstyrelses generelle retningslinjer for udarbejdelse af drifts- og plejeplaner (FBE, 2011), påhviler Forsvarsministeriets Ejendomsstyrelse.

2.1.5 Planperiode

Planperioden for drifts- og plejeplanerne er fastsat til 15 år, og konkrete plandispositioner tilrettelægges indenfor denne tidsramme. Der kan for nogle aktiviteter være tale om en kortere implementeringsfrist, hvilket vil fremgå af aktivitetskemaet.

2.1.6 Virkning, retsbaggrund og myndighedsinddragelse

Drifts- og plejeplanerne er ikke juridisk bindende, og en række af de aktiviteter, planerne beskriver, kræver dispensation og/eller tilladelse i henhold til dansk lovgivning, herunder lovgivning, der er en udmøntning af internationale direktiver mv. Ved inddragelse af interessenter i tilblivelsesprocessen har Forsvarsministeriet dog en

berettiget forventning om, at myndighedsbehandlingen af sådanne dispositioner vil ske med udgangspunkt i drifts- og plejeplanen og dermed smidigt og hurtigt. Tilsvarende ønskes det, at planerne kan blive en platform for samarbejde mellem Forsvarsministeriet og lokalsamfundet og bidrage til gensidig forståelse for terrænernes drift, pleje og flersidige anvendelse.

2.1.7 Relation til lovgivning

Forsvarsministeriets drifts- og plejeplaner beskriver ikke de lovmæssige bindinger, der har betydning for det enkelte terræn, herunder de konkrete forhold, der gælder i form af f.eks. udpegning af beskyttede naturtyper (naturbeskyttelsesloven), fredskov (skovloven) og fortidsminder (museumsloven). Lovene er indarbejdet i Forsvarsministeriets egne bestemmelser, der ligger til grund for drifts- og plejeplanerne. Vurderingen af krav om myndighedsbehandlinger af drifts- og plejetiltag, projekter, anlæg mv. er en fast etableret del af Forsvarsministeriets Ejendomsstyrelses sagsbehandling, hvormed indholdet af de enkelte forskrifter ikke behøver en nærmere beskrivelse i drifts- og plejeplanerne. Eksempler på projekter, der kræver myndighedsbehandling, er opstilling af faste og midlertidige anlæg, etablering af nye beplantninger, rydning af eksisterende beplantninger, deponi af materialer til vejvedligehold mv.

Mange terræner er omfattet af Natura 2000-planer, der er vedtaget nationalt. Nærværende drifts- og plejeplan udgør den handleplan, som udmønter den nationale Natura 2000-plan for området omfattet af Stold Skydeter-ræn. Forsvarsministeriet træffer, bl.a. gennem drift- og plejeplanerne, passende foranstaltninger med henblik på at undgå forringelse af beskyttede naturtyper og levesteder for arter på arealer, der er udpeget som internationale naturbeskyttelsesområder. Forsvarsministeriet træffer desuden passende foranstaltninger med henblik på at undgå forstyrrelse af de arter, for hvilke områderne er udpeget, for så vidt disse forstyrrelser har betydelige konsekvenser for opnåelse af bevaringsmålsætningen for de beskyttede arter.

Derudover beskriver de landsdækkende statslige vandplaner hvilken indsats og hvilke virkemidler, der skal

Løvtræerne – her eg – trives i enebærkrattet på Stold Skydeterræn.

til for at sikre et godt vandmiljø i området, og udgør desuden grundlaget for opstilling af mål for, hvordan miljøtilstanden skal være i områdets søer, vandløb, kystvande og grundvand. Forsvarsministeriet bidrager med virkemidlerne, hvor det er relevant (f.eks. ændrer vedligeholdelse eller restaurerer vandløb, etablerer nye vådområder og udlægger randzoner).

2.1.9 Relation til generelle retningslinjer

Forsvarsministeriets Ejendomsstyrelse har primo 2011 udarbejdet 7 bestemmelser, der fungerer som generelle retningslinjer for f.eks. skovdrift, drift og pleje af landbrugsarealer og lysåbne naturarealer, samt forebyggelse og bekæmpelse af invasive arter (FBE, 2011). Disse retningslinjer udgør rammen for forvaltningen på det enkelte terræn, og de er således direkte retnings-

givende for drifts- og plejeplanerne. Det sker fortrinsvis gennem nærværende plans kapitel 5 og Bilag 9.2, hvor der opstilles modeller for den konkrete implementering af planen, og hvor der er en mere specifik reference til bestemmelserne.

2.1.10 Relation til Forsvarsministeriets strateginotater

Forsvarsministeriets Ejendomsstyrelse har siden 2009 i samarbejde med de operative kommandoer og Hjemmeværnskommandoen udarbejdet strateginotater for samtlige terræner og opdaterer disse en gang årligt. Formålet med strateginotaterne er at beskrive de nuværende militære forhold på alle Forsvarsministeriets skyde- og øvelseterræner samt ønsker til anvendelse af områderne i en 25-årig tidshorisont. Desuden behandler notaterne

Figur 2-1: Stold Skydeterræn.

Forsvarsministeriets forventninger til de fremadrettede brugsmønstre for områderne. Strateginotaterne danner grundlaget for målbeskrivelsen af de militære interesser i udarbejdelsen af drifts- og plejeplanerne.

2.2 Konkret implementering

Drifts- og plejeplanerne vil i kraft af deres relativt lange gyldighedsperiode kun vanskeligt kunne anvendes som et iværksættelsesdokument til direkte dag-til-dag-implementering af konkret forvaltning.

Den myndighed, der til enhver tid har ansvaret for den specifikke implementering af drifts- og plejeplanerne, omsætter planens aktivitetsoversigter til konkrete tiltag på det enkelte terræn og har desuden ansvaret for, at den enkelte aktivitet til enhver tid er i overensstem-

melse med gældende lovgivning. Ved eventuel tvivl om, hvorvidt en given aktivitet kan gennemføres lovligt, skal dette altid afklares i samarbejde med Forsvarsministeriets Ejendomsstyrelse.

2.3 Konkret om drifts- og plejeplanen for Stold Skydeterræn

Stold Skydeterræn ligger på en langstrakt odde umiddelbart vest for Havnsø i Kalundborg Kommune. Skydeterrænet omfatter i alt 29 ha.

Stold Skydeterræn er klassificeret som kategori II-område, hvor der primært gennemføres skydninger med forskellige håndvåben samt forsøgs- og testskydninger med artilleri og morterer. Ved nærværende plans ikrafttræden benyttes terrænet gennemsnitlig 2-3 gange pr.

"Lederhuset".

måned. Terrænet anvendes til skydning med skarpt, og hele terrænet er derfor afspærret med hegn. Der er således ikke offentlig adgang. På terrænet findes en række skydeanlæg samt 5 ammunitionsmagasiner, der bl.a. anvendes til deponering af materiel. På den nordlige del af terrænet befinder "Lederhuset" sig. Flere steder på terrænet findes skydeanlæg, og endelig har lokale jagtforeninger anlagt en flugtskydningsbane og et klubhus i terrænets sydlige del. Igennem hele terrænet løber en anlagt grusvej, og der er etableret et grusbelagt parkeringsareal i den sydlige del af terrænet umiddelbart indenfor hegnet.

2.3.1 Revideret drifts- og plejeplan for Stold Skydeterræn 2015-2029

Udarbejdelse af nærværende drifts- og plejeplan er påbegyndt i 2014 og har inddraget en række interne og eksterne interesseparter. Processen er afsluttet i 2015 og har blandt andet haft den tidligere drifts- og plejeplan (Miljø- og Energiministeriet et al., 1999) som et særligt

betydende grundlag. Drifts- og plejeplanen udgør desuden den handleplan, som udmønter den nationale Natura 2000-plan for området omfattet af Stold Skydeterræn.

I forbindelse med udarbejdelse af planen er der foretaget indsamling af data og materiale for at evaluere den drift, der har været på terrænet i løbet af den foregående drifts- og plejeplanperiode. Der er ikke udført nye botaniske registreringer eller nye registreringer af dyrelivet på skydeterrænet, udover hvad der er observeret ved de øvrige besigtigelser.

Der har været afholdt et indledende møde med de militære brugere af terrænet i marts 2015. På mødet blev en række ønsker til terrænets udvikling gennemgået. Efterfølgende er der med udgangspunkt i de militære målsætninger foretaget en afvejning af ønsker og behov for udviklingen af terrænet. Planen er sendt i intern høring i februar 2015 og i ekstern høring i foråret 2016.

3. MÅLSÆTNINGER

Dette kapitel beskriver målsætningen for Stold Skydeterræn på kort og lang sigt. Kort- og langsigtede målsætninger har fungeret som et arbejdsredskab under drifts- og plejeplanens udarbejdelse og er bestemmende for den fremtidige drift og pleje af terrænet.

3.1 Forsvarsministeriets generelle drifts- og plejemålsætninger

Målsætningen for driften af Forsvarsministeriets arealer er sammensat af mål for henholdsvis militær anvendelse, naturbeskyttelse og publikumshensyn. Disse forskelligartede mål er formuleret og prioriteret i drifts- og plejemålsætningerne for de enkelte terræner og på grundlag af Forsvarsministeriets generelle retningslinjer udmøntet i en række kortsigtede drifts- og plejemålsætninger for de enkelte delarealer.

Målene opdeles i strategiske, taktiske og operationelle mål. De strategiske mål er langsigtede, mens både de taktiske og operationelle mål skal søges opfyldt indenfor planperioden. Målene er indbyrdes forbundet fra det overordnede og langsigtede til det konkrete og kortsigtede.

3.1.1 Militær anvendelse

Arealerne på Forsvarsministeriets skyde- og øvelsesterrener anvendes primært af ministeriets egne enheder til uddannelsesmæssig brug. Desuden bliver arealerne anvendt af totalforsvarets øvrige myndigheder, Politiet og lignende. Arealerne skal fremstå så varierede som muligt, så de over tid indeholder de terræntyper, der først og fremmest er behov for til militære uddannelser.

3.1.2 Naturbeskyttelse

Forsvarsministeriets arealer udgør i kraft af mange års ekstensiv drift og målrettet naturpleje nogle af de mest værdifulde naturområder i Danmark. Mange terræner er

helt eller delvist udpeget som naturarealer af international betydning med krav om en aktiv indsats for at sikre gunstig bevaringsstatus for særligt udpegede naturtyper og arter (såkaldte Natura 2000-områder, i alt ca. 17.000 ha). Dette kan ske igennem en indsats mod f.eks. næringsstofberigelse, tilgroning, u hensigtsmæssig hydrologi og invasive arter. Indsatsen beskrevet i nærværende drifts- og plejeplan udgør den handleplan, som udmønter den nationale Natura 2000-plan. Hertil kommer, at der på alle terræner potentielt forekommer arter, der kræver særlig beskyttelse, f.eks. odder, flagermus, visse krybdyr og padder samt insekter. Yngle- og rastepladser for dyr og planter omfattet af Habitatdirektivets Bilag IV (EU, 1992) er endvidere beskyttede ifølge naturbeskyttelseslovens § 29 a og § 30, stk. 2.

Ifølge vejledningen til naturbeskyttelsesloven forudsættes, "at de statslige arealforvaltende myndigheder løbende træffer de foranstaltninger, som er nødvendige for at holde deres arealer i en rimelig stand". Det er en generel målsætning, at Forsvarsministeriet aktivt bidrager til sikring af naturværdierne på de naturarealer, der er beskyttet af naturbeskyttelseslovens § 3. Forsvarsministeriets arealer rummer ydermere andre væsentlige samfundsmæssige værdier i form af kulturminde, som skal beskyttes.

3.1.3 Publikumshensyn

Hovedparten af Forsvarsministeriets arealer er tilgængelige for civilt publikum, når arealerne ikke anvendes til militær uddannelse og øvelser, for såvel organiseret som

uorganiseret brug (jævnfør Bekendtgørelse nr. 58 af 11. februar 1983 om forbud mod ophold på og færdsel gennem forsvarets skydeområder og andre militære områder). De skal derfor tilbyde publikum gode oplevelser i forbindelse med såvel organiseret som uorganiseret brug. Publikums adgang skal kanaliseres hensigtsmæssigt i forhold til militære aktiviteter og faciliteter samt kulturminder, naturområder og arter, der kræver særlig beskyttelse mod forstyrrelser. Visse skydeområder, flyvestationer, depot- og tankområder, tekniske installationer mv. kan være permanent afspærret for publikum af hensyn til sikkerhed (FBE, 2011).

3.2 Konkrete drifts- og plejemålsætninger for Stold Skydeterræn

Drifts- og plejemålsætningerne for Stold Skydeterræn

følger den overordnede struktur - henholdsvis militær anvendelse, naturbeskyttelse og publikumshensyn.

3.2.1 Militær anvendelse

Det er et grundlæggende mål at bevare og udvikle Stold Skydeterræn, så det også fremover kan danne rammen om skydning med diverse håndvåben, samt ikke mindst fungere som et område til test af ammunition til eksisterende og nye skytssystemer. Området er vigtigt i forbindelse med forsøg, som kræver nøjagtig bestemmelse af nedslagspunkter. Skydeterrænet anvendes hovedsagligt af Hæren, men anvendes desuden af Hjemmeværnet, Søværnet og politiet.

Strategisk	Taktisk	Operationelt
<p>Stold Skydeterræn skal opfylde Forsvarsministeriets behov for uddannelsesaktiviteter. I den forbindelse er terrænet en ubetinget nødvendighed for Hærens forsøgsskydninger med artilleri og morterer.</p> <p>Med henblik på at opnå de bedste mulige uddannelsesresultater skal terrænets nuværende struktur bevares.</p>	<p>Skydeterrænet giver gode muligheder for skydning med diverse håndvåben samt gennemførelse af diverse testskydninger med artilleri og morterer, hvor der er behov for lange observationsafstande.</p> <p>Med henblik på også fremover at tilgodese brugsbehovet, skal de nuværende betingelser samt anvendelsesmuligheder fastholdes.</p>	<p>Det sikres ved rydninger, afgræsning og bekæmpelse af invasive arter, at skydeterrænets nuværende anvendelsesmuligheder fastholdes.</p>

Markørdækning til langdistancebanen.

3.2.2 Naturbeskyttelse

Målene for naturbeskyttelse er blandt andet affødt af Natura 2000-planens bindende målsætning for udvalgte naturtyper og arter (Naturstyrelsen, 2016). Desuden er opstillet mål for en række øvrige naturtyper og arter.

Strategisk	Taktisk	Operationelt
Den planlagte drifts- og plejeindsats skal være i overensstemmelse med Natura 2000-planlægningen. Naturtyper og arter på udpegningsgrundlaget skal have gunstig bevaringsstatus.	Drifts- og plejeindsatsen udarbejdes med udgangspunkt i Natura 2000-planen for Natura 2000-område nr. 154.	Habitatnaturtyperne på udpegningsgrundlaget for Natura 2000-område nr. 154 (enebærklit, strandeng, grå/grøn klit, klithede og kalkoverdrev samt strandvold med flerårige planter) ryddes for uønsket opvækst efter behov. Der er særlig opmærksomhed på rydning af tilgroning med løvtræer på området udpeget som enebærklit. Der foretages en målrettet fjernelse af rynket rose på hele terrænet.
Drifts- og plejeindsatsen skal understøtte raste- og levesteder for arter på Habitatdirektivets Bilag VI.	Ved gennemførelse af drifts- og plejetiltag vil der blive indarbejdet foranstaltninger for at sikre, at den økologiske funktionalitet af eventuelle yngle- og rasteområder for Bilag IV-arter på terrænet ikke påvirkes negativt.	Potentielle leve- og rastesteder for, markfirben, stor vandsalamander, spidssnudet frø, grønbroget tudse, strandtudse og arter af flagermus skal sikres igennem hensigtsmæssig drift og pleje.
Indenfor rammerne af den militære brug af terrænet skal det generelt søges at understøtte en mangfoldig natur.	Tilstanden af de beskyttede naturtyper hede, overdrev, strandeng og søer/vandhuller skal bevares eller forbedres. Naturtyper og arter sikres generelt gennem en langsigtet bekæmpelse af invasive arter.	Der fjernes opvækst på beskyttede naturområder, således at de bevares som lysåbne naturtyper. Der foretages en målrettet fjernelse af rynket rose på hele terrænet.

3.2.3 Publikumshensyn

Strategisk	Taktisk	Operationelt
Stold Skydeterræn skal fortsat kunne danne rammen om offentlige arrangementer under hensyn til øvelsesaktiviteterne.	Afholdelse af offentlige arrangementer sker på basis af henvendelser fra bl.a. skoler og foreninger.	Antal og tidspunkt for offentlige ture planlægges således, at der tages vidtgående hensyn til øvelsesaktiviteterne og til yngletider for fugle på fuglebeskyttelsesområdets udpegningsgrundlag.

4. STATUS

Dette kapitel giver en status for forholdene på Stold Skydeterræn ved planperiodens start. Status indeholder en beskrivelse af ejendomsforhold, militære aktiviteter, arealanvendelse, naturværdier og publikumshåndtering. Hele terrænet er udpeget som Natura 2000-område, og dette beskrives ligeledes.

Udarbejdelse af status i denne drifts- og plejeplan bygger på et bredt grundlag af data og information, herunder oplysninger fra den udløbne drifts- og plejeplan for Stold Skydeterræn (Miljø- og Energiministeriet et al., 1999) samt tillæg til drifts- og plejeplan 2012-2014 (FBE, 2012), Danmarks Miljøportal, Natura 2000-planerne og den gældende vandplan. Hertil kommer information fra lokale ressourcepersoner og institutioner. Der henvises i øvrigt til Forsvarsministeriets hjemmeside for oplysninger om Forsvarsministeriets naturforvaltning.

4.1 Historie

I 1934 indgik det daværende Krigsministerium en lejekontrakt med de lokale lodsejere om benyttelse af Stold-halvøen som skydeområde. I 1949 blev arealet imidlertid eksproprieret af Krigsministeriet, og det har

siden været statsejet skydeterræn og er nu ejet under Forsvarsministeriet. Forsvarsministeriet intensiverede brugen af terrænet i 50'erne, og der er således i 1952 og 1956 opført 5 ammunitionsmagasiner.

Stold Skydeterræn hører ind under Kompetancecenter Skyde- og Øvelsesterræner Danmark (KCDK), som er hjemmehørende i Oksbøl. Den daglige drift varetages af personel fra Jægersprislejren, som også hører under KCDK. Jægersprislejren er forvaltende myndighed for skydeterrænet bortset fra skydebaneanlægget, der forvaltes af Hjemmeværnsdistrikt 51.

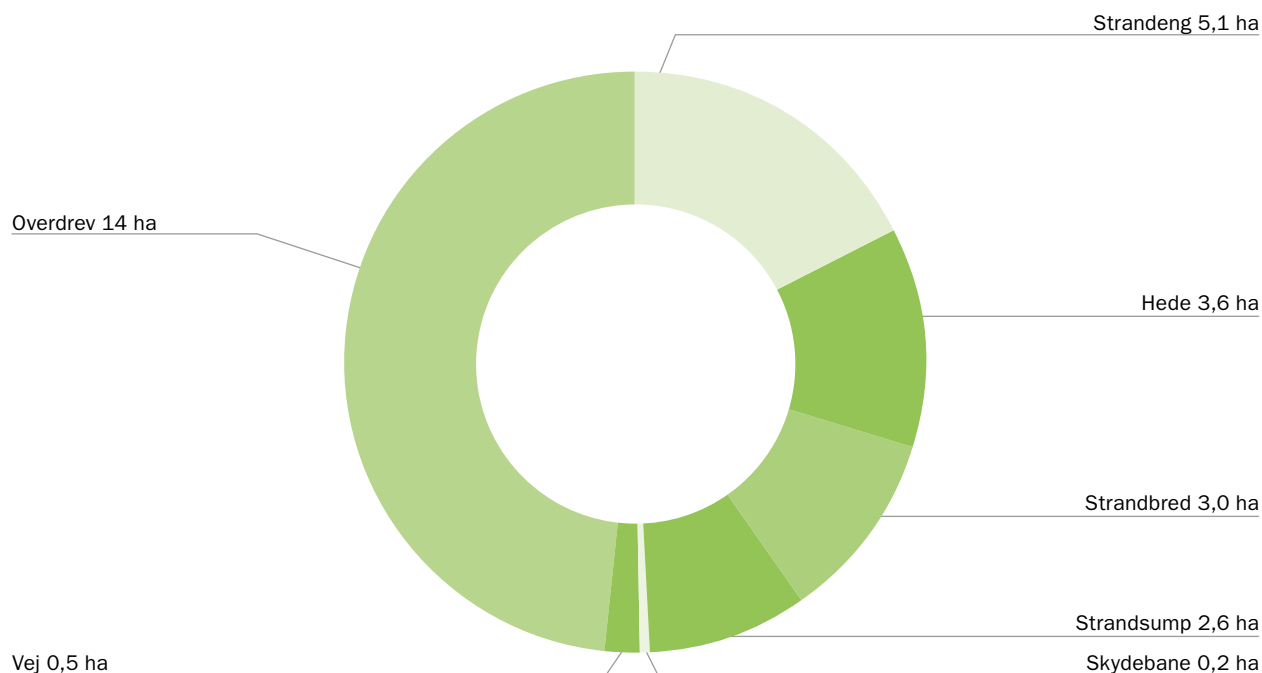
4.2 Landskab og geologi

Stold Skydeterræn ligger i Kalundborg Kommune ud til Sejerøbugten. Skydeterrænet udgøres af en halvø, som er ca. 1 km lang og 300 meter bred. Området er geologisk set en tange af hævet stenalderhavbund, og består derfor primært af aflejringer af saltvandsgrus og saltvandssand. Langs den centrale del af halvøen i et nord/syd gående bælte er der dog et område med mindre klitdannelser af flyvesand. På nordspidsen er der en mindre knold af moræneler. Knolden har i stenalderen ligget som en ø i havet, men med tiden er de lavvandede områder mellem øen og land sandet til, og er blevet til en sammenhængende halvø.

Landskabet er karakteriseret ved et overvejende åbent og fladt terræn med en lav vegetation og enkelte markante kraterdannelser fra granatnedslag, der vidner om områdets militære øvelsesbrug. Langs østsiden er landskabet præget af tørre lavtliggende strandoverdrev med mere

De sidste års vinterstorme har gjort et stort indhug på den stenede kystskrænt.

Figur 4-1: Overordnet arealanvendelse på Stold Skydeterræn. Kilde: Grundkort, kortbilag 1.

våde strandsumpe og strandenge, mens området imod syd går over i et mindre hedeområde med enebærkrat.

Landskabet har kun få kulturtræk, og bebyggelsen består af enkelte mindre huse og en række ammunitionsmagasiner, der ligger som små bakker langs områdets eneste gennemgående vej. Derudover er der i den sydlige del af området en flugtskydningsbane med tilhørende klubhus.

Områdets højeste punkt er moræneknolden på nordspidsen. Knolden er dog langsomt ved at blive nedbrudt af havet, hvilket ses i form af de eroderede lerskrænter ud imod kysten. Langs sydvestkysten findes en kort strækning med sandstrand, imens den øvrige kyststrækning er domineret af stenstrand. Store dele af terrænet kan i vinterperioden stå under vand.

4.3 Ejendomsoversigt og kortgrundlag

4.3.1 Terrænet og dets inddeling

Stold Skydeterræn er omfattet af én afdeling. Som grundlag for planlægningen af drift og pleje er afdelingen inddelt i en række litra, dvs. driftsenheder, der er

ensartede med hensyn til terræn, naturtype, anvendelse og vækstforhold. Minimumsstørrelsen for en litra er som hovedregel for ubevoksede arealer ca. 1,0 ha. Markante, mindre bevoksninger eller andre arealer (herunder lavbundsarealer), der ikke ønskes adskilt som selvstændig litra f.eks. på grund af størrelsen, men alligevel ønskes markeret på kortet, er indtegnet med prikket linje.

Den registrering af naturtyper, som er vist på grundkortet (Kortbilag 1), modsvarer den vejledende registrering af beskyttet natur, herunder hede, overdrev, strandeng og søer, som var gældende ved denne plans udarbejdelse. De beskyttede naturtyper er beskrevet i afsnit 4.5.4.

4.3.2 Arealfordeling

Arealfordelingen på Stold Skydeterræn på tidspunktet for opstart af planlægningsarbejdet (2014) fremgår af Figur 4-1. Det fremgår af figuren, at overdrev udgør hovedparten af arealet, men også at strandeng og hede udgør en stor del af det samlede areal.

4.3.3 Naboforhold

Stold Skydeterræn grænser mod syd op til et større strandengs-, hede- og klitområde, der er ejet af Vesterlyng Ejerlaug I/S. Terrænet afgrænses derudover i sin helhed af Nekselø Bugt/Sejersø Bugt og den mindre bugt, Tranevejle, øst for skydeterrænet.

4.3.4 Kortmaterialer

På grundlag af luftfotos, markgennemgang, matrikelkort og tidligere kort er der udarbejdet 2 kort til denne drifts- og plejeplan.

- Grundkort (Kortbilag 1).
- Aktivitetskort (Kortbilag 2).

4.3.4.1 Grundkort, kortbilag 1

Grundkortet viser status for arealanvendelsen på tidspunktet for opstart af planlægningsarbejdet (2014). I princippet medtages alt af betydning for drifts- og plejeplanlægningen. Kortet anvendes som grundlag for aktivitetskortet, samt for temakort, udarbejdet i tilknytning til planen.

4.3.4.2 Aktivitetskort, kortbilag 2

Aktivitetskortet er en grafisk illustration af de fremtidige forskrifter og retningslinjer beskrevet som aktiviteter i drifts- og plejeplanen. Systematikken er her, at der med farver og særlige signaturer angives de områder, hvor der gennemføres særlige aktiviteter og plejeforanstaltninger. En homogen farve angiver aktiviteter, der er tilbagevendende, f.eks. slåninger og afgræsning, mens skravering angiver engangsindgreb (projekter). I visse tilfælde, f.eks. ved aktiviteter med meget begrænset arealstørrelse, eller hvor aktiviteten dækker hele skydeterrænet, er tiltagene udeladt af det trykte kort.

4.4 Militær anvendelse

Stold Skydeterræn er et af Forsvarsministeriets små, men i visse henseender vigtige skydeterræner. Terrænet er indrettet med en række faste standpladser, hvorfra man kan skyde med diverse håndvåben, men først og fremmest udmærker terrænet sig ved muligheden for meget lange pejle observationsafstande, hvorfor det er det vigtigste skydeterræn for test af artilleri og morterer samt ammunitionstyper knyttet hertil.

4.5 Naturbeskyttelse

Der er store naturmæssige interesser på Stold Skydeterræn på trods af terrænets beskedne størrelse. Hele terrænet bortset fra strandbredderne er registreret som beskyttet natur jævnfør naturbeskyttelseslovens § 3 (overdrev, hede og strandeng). Endvidere indgår hele Stold Skydeterræn i Natura 2000-område nr. 154 – Sejersø Bugt, Saltbæk Vig, Bjergene og Bollinge Bakke, bestående af habitatområde H135 (Sejersø Bugt og Saltbæk Vig) og H244 (Bjergene, Diesebjerget og Bollinge Bakke) og fuglebeskyttelsesområde F94 (Sejersø Bugt og Nekselø) og F99 (Saltbæk Vig). Størstedelen af det samlede Natura 2000-område udgøres af vandarealet i Sejersø Bugt, og kun cirka 10 % er landareal. Hele Natura 2000-området er specielt udpeget for at beskytte områdets kystnatur, herunder lagunedannelser, kystskrænter, klitter og strandvolde samt naturtyper, dyr og planter knyttet særligt til disse landskabstyper. Stold Skydeterræn udgør med sine 29 ha kun en mindre del af det i alt 44.500 ha store Natura 2000-område og indgår kun i habitatområde H135 og fuglebeskyttelsesområde F94.

Fuglemæssigt udgør Stold Skydeterræn et vigtigt område for ynglende og trækkende vand- og strandengsfugle, og er på denne baggrund desuden udpeget som en del af et internationalt betydningsfuldt vådområde Ramsarområde nr. 18 (Sejersø Bugt, Nekselø Bugt og Saltbæk Vig).

Der gives i det følgende en status for naturværdierne på Stold Skydeterræn. Rækkefølgen af beskrivelserne følger beskyttelsesniveauet, således at naturværdier med det højeste beskyttelsesniveau beskrives først. Til slut beskrives øvrige temaer, herunder invasive arter. Se Figur 4-2.

4.5.1 Natura 2000-områder

Natura 2000 består af et netværk af internationale naturbeskyttelsesområder, som omfatter de såkaldte habitatområder og fuglebeskyttelsesområder. Områderne er udpeget for at beskytte levesteder og rasteområder for fugle, bestemte beskyttede naturtyper samt beskyttede truede, sårbare og sjældne arter af planter og dyr.

Figur 4-2: Grafisk illustration af niveauerne for naturbeskyttelse på Forsvarsministeriets arealer.

Natura 2000-planerne er en samlet plan for, hvordan man sikrer eller genopretter en gunstig bevaringsstatus for de arter og naturtyper, som områderne er udpeget for at beskytte. Natura 2000-planerne for 2016-21 er vedtaget i foråret 2016.

Natura 2000-planerne består af en delplan for hvert Natura 2000-område. Delplanen udarbejdes på grundlag af en basisanalyse, og planen opstiller et langsigtet mål for området natur og et indsatsprogram for en 6-årig periode (dog 12-årig for træbevoksede fredskovpligtige arealer). Basisanalysen indeholder bl.a. kortlægning af habitatnaturtyper og levesteder for arter, som områderne er udpeget for, samt vurdering af tilstand og foreløbig vurdering af trusler for området udpegningsgrundlag.

Efter den endelige vedtagelse af Natura 2000-planerne udarbejdes en handleplan for, hvordan indsatsen realiseres. Handleplanen beskriver den konkrete og lokale indsats i Natura 2000-områderne, og de overordnede bestemmelser for dette er fastlagt i miljømålsloven (Bekendtgørelse nr. 932 af 24. september 2009 af lov

om miljømål mv. for vandforekomster og internationale naturbeskyttelsesområder). Miljømålsloven fastsætter som et overordnet mål, at naturtyper og arter, som Natura 2000-områderne er udpeget for, skal have en gunstig bevaringsstatus.

Natura 2000-planerne er bindende, således at alle myndigheder i deres arealdrift, naturforvaltning eller ved udøvelse af deres beføjelser i henhold til lovgivningen i øvrigt skal lægge Natura 2000-planerne til grund. Offentlige lodsejere er bundet af planernes langsigtede målsætninger og kan vælge at gennemføre disse direkte i egne drifts- og plejeplaner.

Forsvarsministeriet forestår Natura 2000-planlægningen gennem drifts- og plejeplanerne. Drifts- og plejeindsatsen på Forsvarsministeriets terræner skal således tilpasses i henhold til Natura 2000-lovgivningen. Dette medfører blandt andet, at der i drifts- og plejeplanerne skal gennemføres passende foranstaltninger med henblik på at undgå forringelse af beskyttede naturtyper og levesteder for arter på udpegningsgrundlaget for Natura 2000-områderne.

På baggrund af Natura 2000-planerne er der tidligere udarbejdet et tillæg til drifts- og plejeplanen for Stold Skydeterræn (FBE, 2012), hvor forhold vedrørende drift og pleje i perioden 2012-2014 er beskrevet.

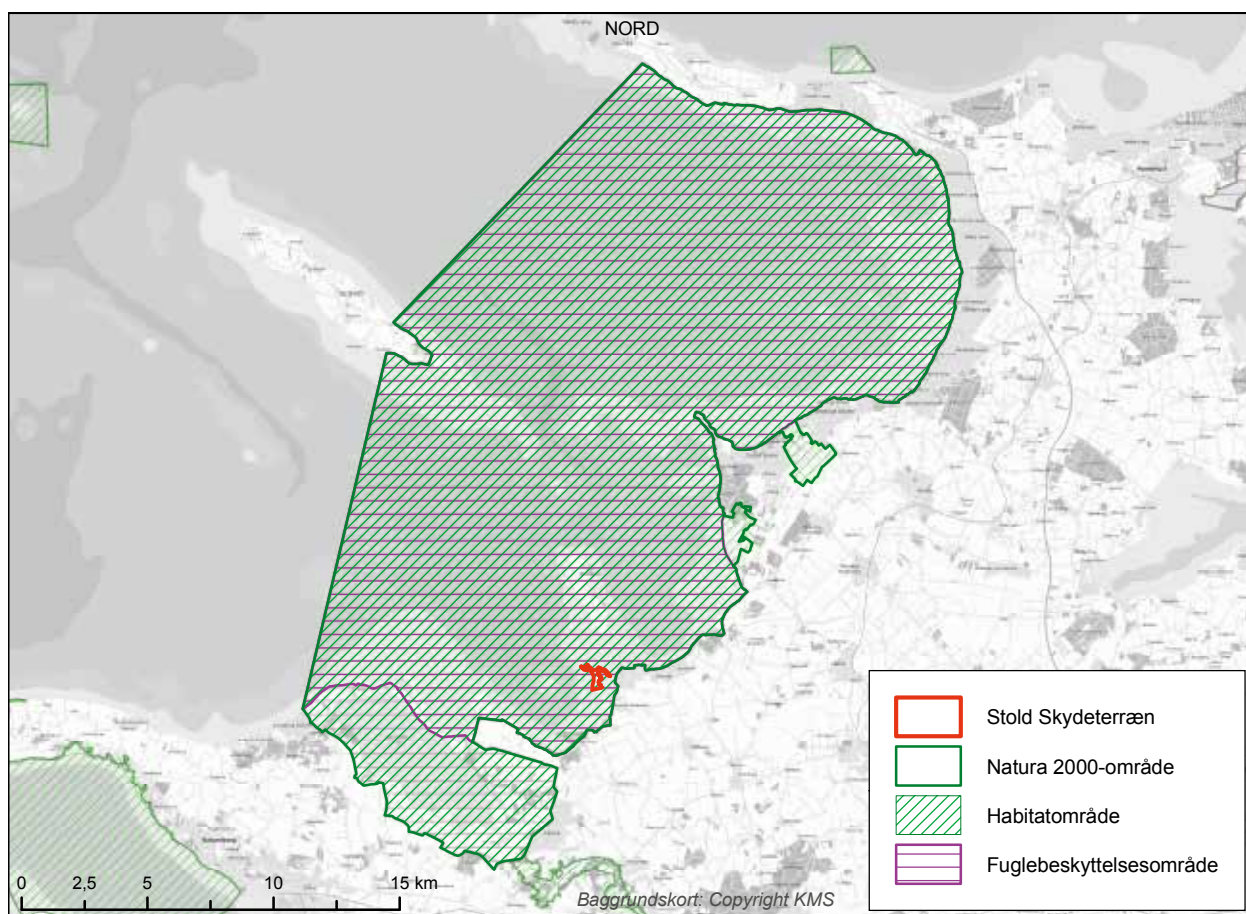
4.5.1.1 Habitatområde H135

I det følgende er der udarbejdet en kortfattet beskrivelse af det habitatområde og fuglebeskyttelsesområde, som omfatter skydeterrænet, og som derfor er relevante i forhold til driften af og naturplejen på terrænet.

Til beskrivelser og vurdering af indsatsen anvendes som udgangspunkt den gældende Natura 2000-plan 2016-21 med tilhørende dokumenter (Naturstyrelsen, 2016) samt den opdaterede basisanalyse 2016-21 (Naturstyrelsen, 2014).

De arealmæssigt vigtigste terrestriske naturtyper i habitatområde H135 Sejrerø Bugt og Saltbæk Vig er strandeng, grå/grøn klit, rigkær og surt overdrev. Særligt bemærkelsesværdig er de forholdsvis store forekomster af rigkær, enebærklit, klithede, strandvold med flerårige planter samt den relativt sjældne naturtype tørt kalksandsoverdrev.

Der er på Stold Skydeterræn kortlagt ca. 28 ha habitatnaturtyper. Der er kortlagt syv af de i alt 32 terrestriske naturtyper på udpegningsgrundlaget for habitatområde H135. Tre af de terrestriske naturtyper (enebærklit, grå/grøn klit og klithede) er såkaldte prioriterede naturtyper, som Danmark har et særligt ansvar for at beskytte. Områderne med grå/grøn klit er meget betydningsfulde på grund af forekomsten af plante- og dyrearter, der er sjældne på landsplan. Der er desuden kortlagt den prio-

Figur 4-3: Natura 2000-område nr. 154 (Sejrerø Bugt, Saltbæk Vig, Bjergene og Bollinge Bakke) og afgrænsningen af Stold Skydeterræn. Som det fremgår af kortet, er hele Stold Skydeterræn omfattet af Natura 2000-området.

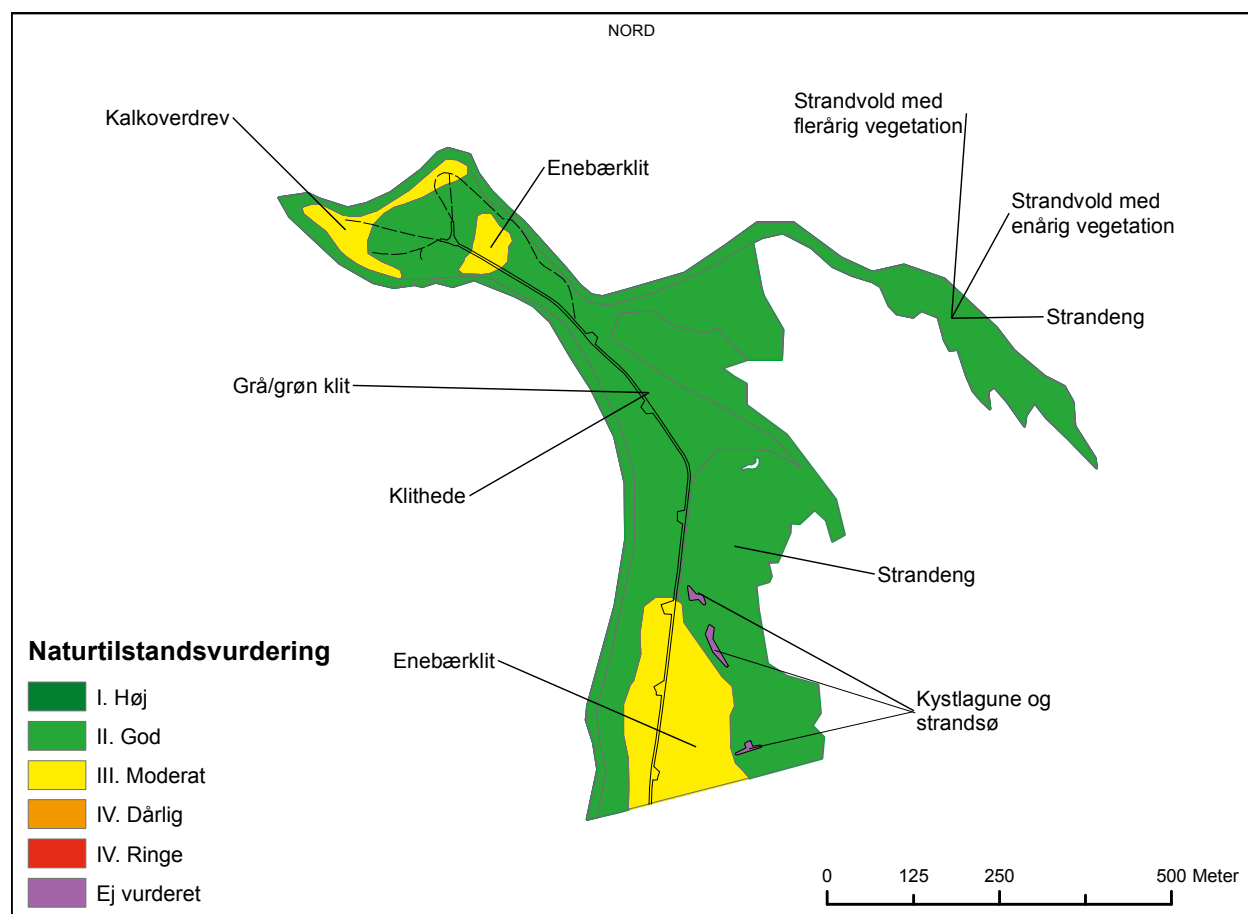
riterede marine naturtype kystlaguner og strandsøer (naturtype nr. 1150), som er én af de fire marine naturtyper i habitatområdet.

Til trods for at Stold Skydeterræn arealmæssigt kun udgør en meget lille del af det samlede habitatområde, er området vigtigt, da det fungerer som yngle- og rasteområder for flere af fuglearterne på udpegningsgrundlaget for fuglebeskyttelsesområdet (se afsnit 4.5.1.2).

Ingen af arterne på habitatområdets udpegningsgrundlag (kildevældsvindelsnegl, skæv vindelsnegl, sumpvindelsnegl, stor vandsalamander, klokkefrø, odder, enkelt månerude og mygblomst) anses som relevante i forhold til forvaltningen af arealerne på Stold Skydeterræn, da disse arter alle er knyttet til naturtyper, der enten er manglende eller arealmæssigt meget begrænset på terrænet.

Udbredelse og tilstand af habitatnaturtyper på udpegningsgrundlaget for habitatområdet

De syv terrestriske naturtyper, der findes på Stold Skydeterræn, er henholdsvis strandeng (naturtype nr. 1330), grå/grøn klit (naturtype nr. 2130), enebærklit (naturtype nr. 2250), klithede (naturtype nr. 2140), kalkoverdrev (naturtype nr. 6210), strandvold med enårig vegetation (naturtype nr. 1210) og strandvold med flerårig vegetation (naturtype nr. 1220). Tre små søer på terrænet er registreret som den marine naturtype kystlaguner og strandsøer (naturtype nr. 1150). Omkring Stold Skydeterræn er der endvidere registreret den marine naturtype sandbanke (naturtype nr. 1110) samt den marine naturtype lavvandede bugter og vige (naturtype nr. 1160). Se desuden Figur 4-4. De marine naturtyper omkring Stold Skydeterræn (naturtype nr. 1110 og naturtype nr. 1160) beskrives ikke nærmere, idet driften

Figur 4-4: Geografisk udbredelse og naturtilstand for kortlagte habitatnaturtyper på Stold Skydeterræn (Naturstyrelsen, 2014).

og naturplejen på arealet ikke vurderes at påvirke det marine miljø.

Naturtilstanden af hver enkelt habitatnaturtype er sammensat af et strukturindeks og et artsindeks, som sammenlagt giver en klassificering af naturtilstanden. Naturtilstanden er inddelt i fem klasser (I-V), hvor kun naturtilstand I og II opfylder kravet om gunstig bevaringsstatus.

Nikkende kobjælde (her afblomstret) vokser især på overdrev, bakker og skrænter.

Strandenge omfatter plantesamfund, som jævnligt oversvømmes af havet, f.eks. ved vinterstorme, samt tilsvarende vegetation af salttålede græsser og urter ved kysten, selvom der ikke forekommer oversvømmelse. Naturtypen findes langs kyster, der er beskyttet mod væsentlig bølgepåvirkning og deraf følgende erosion (Naturstyrelsen, 2010). Strandengsarealet på Stold Skydeterræn er tilstandsvurderet med en naturtilstand i klasse II, det vil sige i god naturtilstand.

Grå/grøn klit findes på naturlig næringsfattig og udvasket jordbund i kystklitter. Vegetationen er lavtvoksende og åben, og er typisk domineret af urter, mosser og laver eventuelt med spredte dværgbuske. Naturtypen rummer en væsentlig variation i surhedsgrad, idet den både omfatter den sure grå klit og den kalkholdige grønsværsklit, men også en vis naturlig variation i fugtighed (Fredshavn et al., 2011). Grå/grøn klit på Stold Skydeterræn er tilstandsvurderet med en naturtilstand i klasse II, det vil sige i god naturtilstand. Vegetationen er generelt artsrig, lav og med mange sjældne plantearter, der trives på ekstrem næringsfattige jordbunde. Flere af de sjældne insektarter på Stold Skydeterræn, såsom sommerfuglearterne fransk bredpande og spættet bredpande, lever af disse plantearter i larvestadiet. Den lave og næringsfattige vegetation er enestående i betragtning af, at det kun er arter som rådyr og harer, der afgræsser området, og derved, i samspil med vinden og sandets slid, holder vegetationen forholdsvis lav. Medvirkende er dog også Storebæltsregionens relativt tørre og varme klima, samt et på landsplan lavt nedfald af luftbårne næringsstoffer.

Klithede findes på naturligt næringsfattigt og udvasket flyvesand i kystklitter. Vegetationen er artsfattig og typisk domineret af dværgbuske. Naturtypen rummer en væsentlig naturlig variation i fugtighed og surhedsgrad (Fredshavn et al., 2011). Klithede er en prioriteret naturtype i europæisk sammenhæng. Hele det kortlagte areal med denne naturtype på Stold Skydeterræn er tilstandsvurderet med en naturtilstand i klasse II, det vil sige i god naturtilstand.

Strandsøen ved flugtskydningsbanens klubhus.

Enebærklit findes på naturlig næringsfattigt og stærkt udvasket sand i kystklitter. Enebærklitterne er typisk domineret af enebær og findes som et successionsstadium fra åbne stabile klitter til tæt blandingsskov. Naturtypen indgår ofte i mosaik med grå/grøn klit og klithede. Habitatnaturtypen rummer en vis naturlig variation i fugtighed og surhedsgrad (Fredshavn et al., 2011). Enebærklit er en prioriteret naturtype i europæisk sammenhæng. Enebærklit udgør kun en mindre del af skydeterrænet. Naturtypen er dog meget udbredt lige sydvest for skydeterrænet, hvor den dækker meget store arealer på Eskebjerg Vesterlyng. Hele det kortlagte areal med denne naturtype på Stold Skydeterræn er tilstandsvurderet med en moderat naturtilstand (tilstandsklasse III). Generelt er der registreret få følsomme arter med tilknytning til naturtypen.

Kalkoverdrev omfatter næringsfattig, artsrig vegetation på tør til fugtig kalkrig jord. Naturtypen rummer en vis naturlig variation i fugtighed og surhedsgrad (Fredshavn et al., 2011). Typen kan være væsentligt levested for sjældne orkidéer, og er da særligt prioriteret i europæisk

sammenhæng. Dette er dog ikke tilfældet på Stold, hvor der ikke er registreret orkidéer. Kalkoverdrev på Stold Skydeterræn er tilstandsvurderet med en moderat naturtilstand (standsklasse III). Den suboptimale naturtilstand skyldes overvejende manglende afgræsning og heraf følgende tilgroning med høje urter og især vedplanter.

Strandvold med enårig planter er stenede eller grusede strande eller strandvolde med enårig planter, der vokser på opskyllet materiale som tang eller grus. Opskyllet aflejres typisk som små volde og er rigt på kvælstofholdigt, organisk materiale. Naturtypen er almindelig langs kyster i de indre danske farvande, som er udsat for en vis bølgepåvirkning fra havet. Naturtypen har som regel store ubevoksede områder mellem de bevoksede, men da bevoksningerne flytter rundt på stranden i årets løb grundet skiftende aflejringer af materiale, kan der ikke ses bort fra de tidvis ubevoksede dele af stranden mellem vegetationen, som derfor medregnes til naturtypen (Naturstyrelsen, 2012). Strandvold med enårig vegetation er ikke tilstandsvurderet på Stold Skydeterræn.

Strandvold med flerårige planter er stenede eller grusede strande eller strandvolde med flerårig vegetation, som i visse tilfælde kan udgøre ret store komplekser med flere generationer af gamle strandvolde. Dele af naturtypen kan være vegetationsløs eller blot med laver og mosser. Naturtypen er almindelig langs kyster i de indre danske farvande, som er udsat for en vis bølgepåvirkning fra havet, især på kyster langs Østersøen, Kattegat og bælteerne (Naturstyrelsen 2012). Strandvold med flerårig vegetation er ikke tilstandsvurderet på Stold Skydeterræn.

Strandsøer og vandhuller på strandenge og bag strandvolde hører under definitionen for kystlaguner. Kystlaguner kan være bevoksede eller vegetationsløse, og placering og omfang kan ændres under oversvømmelser. Kystlaguner kan forekomme i mosaik med strandenge og -sumpe, idet de fleste vandsamlinger sådanne steder vil opfylde betingelserne for at være denne naturtype. Strandsumpe f.eks. domineret af strand-kogleaks eller tagrør vil således være kystlagune, hvor planterne vokser i vand, mens det vil være strandeng, hvor planterne vokser på land. Da vandstandsforholdene varierer over tid grundet tidevand, nedbørsforhold, storme og sedimentation kan forholdene blive ret komplekse (Fredshavn et al., 2011). Strandsøerne er ikke tilstandsvurderet, idet der ikke er udviklet et tilstandsvurderings-system for de marine naturtyper.

De arealmæssigt dominerende naturtyper på terrænet er strandeng, grå/grøn klit og enebærklit. I forhold til den samlede andel af hele Natura 2000-området bidrager Stold Skydeterræn primært med naturtypen strandvold med enårige planter. Klithede forekommer i små "lommer" i områder med grå/grøn klit, mens kalkoverdrev er kortlagt i et mindre område på terrænets nordspids. Strandvolde forekommer i en dynamisk struktur langs kysten sammen med strandeng. Der er således flere områder, hvor der er kortlagt to eller flere naturtyper i mosaik. Plej tiltag for disse "underordnede" habitatnaturtyper vil ikke blive behandlet separat, men vil indgå i vurderingen af plejebehovet for de "overordnede" habitatnaturtyper under hensyntagen til mosaikstrukturen.

Seks af de syv terrestriske naturtyper på udpegningsgrundlaget, som er repræsenteret på Stold Skydeterræn, udgør kun et lille areal i forhold til det samlede areal af disse naturtyper i hele habitatområdet. Naturtype nr. 1210 (strandvold med enårige planter) er kortlagt med ca. 1,6 ha og udgør ca. 45 % af naturtypen i Natura 2000-området. Tabel 4-1 viser andelen af Forsvarsministeriets arealer på Stold Skydeterræn i forhold til det samlede habitatområde.

Selvom arealerne af habitatnaturtyperne på Stold Skydeterræn hovedsagelig er små i forhold til det samlede areal af naturtyperne i habitatområdet, er de mest udbredte naturtyper primært i god naturtilstand (II) med flere sjældne arter, og de er derfor vigtige for habitatområdets samlede habitatnatur.

Trusler

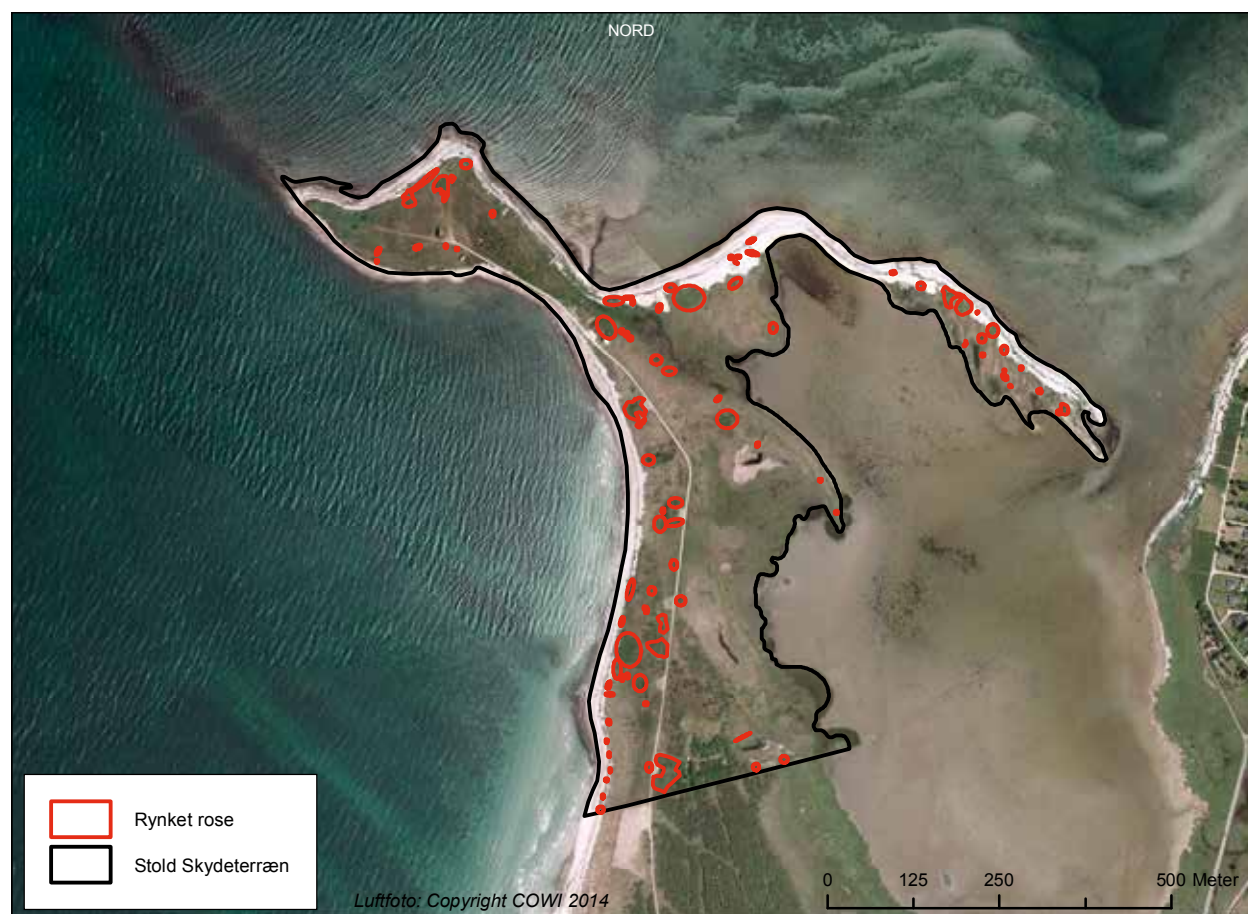
Trusler er påvirkninger, der hver for sig eller i kombination, udgør en hindring eller væsentlig forsinkelse af muligheden for, at naturtypen eller levestedet kan opnå gunstig bevaringsstatus. Det er således nødvendigt, på kort eller langt sigt, at imødegå truslen, hvis naturtypen eller levestedet skal sikres gunstig bevaringsstatus.

Truslerne for Stold Skydeterræns habitatnatur er overordnet set forekomsten af invasive arter. Den invasive plante rynket rose er meget udbredt og dækker store sammenhængende områder, hvor alt anden vegetation bortskygges, se figur 4-5. Der skal foretages en fokuseret indsats for at undgå, at store dele af Stold Skydeterræn vokser til i rynket rose, som trives godt på terrænets sandede og tørre områder. Tilgroning med ikke-invasive arter, såsom løvtræer i enebærklitten, er ligeledes en trussel for habitatnaturtypen på Stold Skydeterræn, men dog ikke af tilnærmelsesvis samme omfang som truslen fra udbredelsen af rynket rose på hele terrænet. Se desuden Tabel 4-2.

Næringsstofbelastning påvirker de meget næringsfattige naturtyper på terrænet. Næringsstofbelastningen kommer både fra den atmosfærisk deposition, men også tidligere fra tilskudsforer til vildt og i form af næringsstoffer, der er tilført med den træflis, der tidligere

Habitatnaturtype	Areal (ha) i Natura 2000-område 154	Areal (ha) på Stold Skydeterræn	Forsvarsministeriets andel (%) af Natura 2000-området	Naturtilstand på Stold Skydeterræn
Strandeng (1330).	380	9,5	2,5	II-III
Grå/grøn klit* (2130).	250	9,6	3,9	II
Enebærklit* (2250).	100	4,0	4,0	III
Kalkoverdrev (6210).	60	0,87	1,5	III
Klithede* (2140).	80	0,5	<1	II
Strandvold med enårigge planter (1210).	3,5	1,6	45	-
Strandvold med flerårige planter (1220).	80	2,1	2,6	-
Kystlaguner og strandsøer* (1150).	1719	0,11	<1	-

Tabel 4-1. Habitatnaturtyper på Stold Skydeterræn, der er en del af udpegningsgrundlaget for habitatområde H135 (Sejrø Bugt og Saltbæk Vig). Kun naturtyper, der forekommer på Stold Skydeterræn, er medtaget (ingen arter forekommer). Stjernemarkerede (*) er prioriterede naturtyper, hvilket medfører et særligt ansvar for beskyttelsen.

Figur 4-5: Rynket roses udbredelse på Stold Skydeterræn.

blev udlagt på kørevejene ved jagtforeningens klubhus. Fodring af vildt og tilførsel af flis er nu stoppet. Endelig er der tilført en del næringsstoffer ved pålægning af muldjord på ammunitionsmagasinerne. Da Stold Skydeterræn ikke grænser op til landbrugsarealer er naturtyperne ikke direkte negativt påvirket af næringsberigelse fra landbrugsdrift.

Områderne på Stold Skydeterræn med habitatnaturtypen strandeng er flere steder tilgroet med tagrør. Omfanget af tagrørsbevoksningerne vurderes dog ikke som kritisk eller problematisk, især fordi der ved gennemgang af tidsserier af luftfoto ikke ses en udvikling mod større udbredelse af området med tagrørsvegetation. Tagrørene er desuden ikke særligt kraftige og tætte, hvilket tyder på, at de er næringsstoffebegrænsede. Det fremgår af basisanalysen, at de primære trusler mod Natura 2000-områdets strandenge generelt er arealreduktion, fragmentering, nedfald af atmosfærisk kvælstof, tilgroning, invasive arter og uhensigtsmæssig hydrologi (Naturstyrelsen, 2014a). Truslerne mod strandengen på Stold Skydeterræn er primært invasive arter og tilgroning/næringsstoffbelastning.

Truslen mod grå/grøn klit og klithede på Stold Skydeterræn er generelt invasive arter og næringsstoffbelastning. Næsten alle arealer med grå/grøn klit og klithede i Natura 2000-området er i større eller mindre grad truet af tilgroning med vedplanter.

Truslen mod enebærklit på Stold Skydeterræn er næringsstoffbelastning og tilgroning. Tilgroning er primært aktuelt i den sydlige del af området, hvor enebærklitten

er domineret af gamle og døende enebær, men også med tilgroning af andre, primært løvfældende træarter – især eg. Der foregår desuden en brug af en del af enebærklitten i forbindelse med flugtskydningsbanen, som ikke vurderes optimal for naturtypen.

Truslen mod kalkoverdrevet på Stold Skydeterræn er, som for grå/grøn klit og klithede, generelt invasive arter og næringsstoffbelastning. En betydelig del af Natura 2000-områdets kalkoverdrev er tilgroet med middehøje urter, mens arealet med høje urter er lavt. Dette tyder på en god balance i tilgroningsgrad. En optimal tilstand af kalkoverdrev er en vis (lille) tilgroning med træer og buske.

Strandvold med flerårige planter på Stold Skydeterræn er primært truet af tilgroning med den invasive art rynket rose. En betydelig andel af Natura 2000-områdets strandvolde med flerårige planter er truet af tilgroning med vedplanter.

Der er ikke identificeret reelle trusler mod strandvold med enårige planter på Stold Skydeterræn. Naturtypen er afhængig af fri dynamik og samspil med havet.

Strandsøerne er en integreret del af strandengsarealerne og er i større eller mindre grad tilvokset med tagrør. Udbredelsen af tagrørsbevoksningerne vurderes dog ikke som kritiske eller problematiske, især fordi der ved gennemgang af tidsserier af luftfoto ikke ses en udvikling mod større udbredelse af området med tagrørsvegetation. Tagrørene er desuden ikke særligt kraftige og tætte.

Habitatnaturtype (naturtype nr.)	Primære trusler i Natura 2000-område 154	Primære trusler på Stold Skydeterræn
Strandeng (1330).	Tilgroning, overgræsning, invasive arter.	Invasive arter (primært rynket rose) og tilgroning.
Grå/grøn klit* (2130).	Tilgroning, invasive arter.	Invasive arter (primært rynket rose) og i mindre grad tilgroning.
Enebærklit* (2250).	Tilgroning, invasive arter.	Tilgroning med især eg, men også ene og andre arter. I mindre grad invasive arter (primært rynket rose).
Kalkoverdrev (6210).	Tilgroning, overgræsning.	I mindre grad invasive arter (primært rynket rose).
Klithede* (2140).	Tilgroning, invasive arter.	Invasive arter (primært rynket rose) og i mindre grad tilgroning.
Strandvold med enårige planter (1210).	Ingen væsentlig.	Ingen væsentlige.
Strandvold med flerårige planter (1220).	Tilgroning med vedplanter, invasive arter.	Tilgroning med primært rynket rose.
Kystlaguner og strandsøer* (1150).	Ingen væsentlig.	Ingen væsentlige.

Tabel 4-2: Natura 2000-basisanalysens (Naturstyrelsen, 2014) vurdering af trusler mod naturtyperne i Natura 2000-område 154 generelt samt vurderingen for Stold Skydeterræn. Stjernemarkerede (*) er prioriterede naturtyper, hvilket medfører et særligt ansvar for beskyttelsen.

4.5.1.2 Fuglebeskyttelsesområde F94

Fuglebeskyttelsesområde F94 er sammenfaldende med habitatområde H135, for så vidt angår den del, som ligger indenfor Stold Skydeterræn. Udpegningsgrundlaget for Fuglebeskyttelsesområde F94 fremgår af tabel 4-3.

Prædation for EF-fuglebeskyttelsesområde F94 (Sejrø Bugt og Nekselø)			
Bjergand (T)	Sortand (T)	Fløjlsand (T)	Ederfugl (T)
Klyde (T)	Havterne (Y)	Splitterne (Y)	Rørhøg (Y)
Engsnarre (Y)			

Tabel 4-3: Arter, der udgør udpegningsgrundlaget for EF-fuglebeskyttelsesområde F94 (Sejrø Bugt og Nekselø), hvor (Y): Ynglefugl og (T): Trækfugl (Naturstyrelsen, 2014).

Udbredelse og tilstand af arter på udpegningsgrundlaget for fuglebeskyttelsesområdet

Bevaringsstatus for de fleste af fuglearterne på udpegningsgrundlaget for fuglebeskyttelsesområde F94 er ukendt på grund af manglende kortlægning.

De rastende fugle på udpegningsgrundlaget benytter næsten udelukkende vandflader som rasteområde, og selve Tranevejle vurderes derfor at have betydning for fuglene, mens landområderne har mindre betydning som rasteområde. Sejerø Bugt var førhen en vigtig fældeplads og overvintringsområde for de fire dykænder, der indgår i udpegningsgrundlaget (bjergand, sortand, fløjlsand og ederfugl). Antallet af fældende fugle er formentlig faldende og omfordelt i forhold til før, så de største koncentrationer forekommer i den sydlige halvdel af bugten, hvor de førhen forekom i den nordlige del.

De to arter af terner, som er ynglende fuglearter på udpegningsgrundlaget, yngler primært på stenede strande og små øer og holme. Inden for fuglebeskyttelsesområdet er der kortlagt ét levested for splitterne og tre for havterne. Ingen af områderne findes på Stold Skydeterræn. Ved tidligere registreringer på terrænet er der fundet ynglende klyder og havterne. Der er desuden fra 2010 og 2011 observationer af rastende og fouragerende splitterne (4 observationer og 8 individer) samt havterne (2 observationer og 9 individer) og klyde (2 observationer og 2 individer) (DOF, 2015). Det vurderes på denne baggrund, at Stold Skydeterræn har potentiale som levested for disse arter.

Rørhøg, som er på udpegningsgrundlaget som ynglefugl, foretrækker store områder med tæt rørskov. Inden for fuglebeskyttelsesområdet er der kortlagt ét levested for rørhøg (Nekselø). Stold Skydeterræn vurderes ikke at være en egnet ynglelokalitet for arten.

Engsnarre yngler udelukkende på ferske enge, og Stold Skydeterræn vurderes derfor heller ikke at være en egnet ynglelokalitet for denne art.

Nordvest spidsen af Stold Skydeterræn.

Trusler

De største trusler mod de jordrugende ynglefugle på udpegningsgrundlaget er forstyrrelser og formentlig i mindre grad prædation (æg, der bliver ædt) og tilgroning af levestederne. Trusselbilledet skal dog ses i lyset af, at kortlægningen af disse arter og de potentielle trusler er mangelfuld.

Stold Skydeterræn er lukket for offentligheden, og fugle og andre dyr kan her finde et forstyrrelsesfrit område, hvor der kun sjældent er menneskelig aktivitet. Vigtigheden af dette forstyrrelsesfrie område skal specielt ses i lyset af naboområdet Eskebjerg Vesterlyng, der er et intensivt offentligt benyttet natur- og fritidsområde. Forstyrrelser er da også vurderet som en væsentlig trussel for fuglene på udpegningsgrundlaget andre steder i fuglebeskyttelsesområdet. Det er primært prædation fra ræv, mink og kragefugle, der vurderes som problematisk. Mårhund er endnu ikke fundet på Sjælland med sikkerhed, og udgør derfor formentlig ikke en trussel.

Tråd fra græssende dyr vil potentielt kunne være en trussel for jordrugende ynglefugle. Dog vurderes afgræsning med lette dyrearter (racer af får og geder, lette racer af kreaturer og heste) og ved sen udbinding/sommerafgræsning ikke at være en væsentlig trussel.

4.5.2 Bilag IV-arter

EU's habitatdirektiv foreskriver særlig beskyttelse af en række plante- og dyrearter (EU, 1992). Denne indsats skal ske både indenfor som udenfor Natura 2000-områderne. Til gengæld er der ikke, som for udpegningsgrundlaget for Natura 2000-områderne, krav om, at der skal ske en aktiv indsats, blot må aktiviteter ikke være i modstrid med målsætning om sikring af gunstig bevaringsstatus for disse arter. Ligeledes må arternes økologiske funktionalitet ikke påvirkes negativt. Ifølge faglig rapport nr. 635/2007 fra Danmarks Miljøundersøgelser (Søgaard & Asferg, 2007) er der registreret følgende Bilag IV-arter i det 10 x 10 km kvadrat, som omfatter Stold Skydeterræn: Markfirben, stor vandsalamander, spidsnudet frø, grønbroget tudse, strandtudse og flere arter af flagermus. Ingen af arterne er registreret i forbindelse

med udarbejdelsen af den tidligere drifts- og plejeplan på Stold Skydeterræn eller i forbindelse med udarbejdelsen af nærværende plan.

Flagermus

Sommeropholdsstederne for flagermus findes ofte i hulheder, sprækker, spættehuller mv. i træer og i forskellige slags bygninger. Om vinteren er de foretrukne opholdssteder lokaliteter, der er beskyttede mod prædatorer, og som er uforstyrrede og frostfrie, men med lave plusgrader. Vand- og damflagermus er afhængige af åbne vandflader til fødesøgning, men ellers trives flagermus generelt i et varieret landskab.

De landskabelige betingelser med både bevoksninger, åbne naturområder og en ældre bygningsmasse/ammunitionsmagasiner giver gode muligheder for forekomst af flere arter af flagermus på Stold Skydeterræn.

Markfirben

Markfirben er vidt udbredt i Danmark. Markfirben er vekselvarme og stiller derfor krav om varieret natur, men med lysåbne levesteder, hvor solen kan varme dem op. Markfirben stiller desuden krav om arealer med bar og løs, gerne sandet jord, hvor arten ofte træffes i små kolonier. Her kan moderat slidtage af terrænet skabe velegnede områder i forbindelse med den varmekrævende udklækning af æg.

Områder med løs sandet jord særligt på den grå/grønne klit og kystskrænten på Stold Skydeterræn vurderes at være velegnet som raste- og ynglested for markfirben.

Padder

Der er ikke foretaget undersøgelser af padder i forbindelse med udarbejdelse af nærværende drifts- og plejeplan eller den tidligere drifts- og plejeplan.

Vandhullerne, der ligger på strandengen på den østlige del af terrænet, kan være påvirket af saltvand, og er derfor uegnede for stor vandsalamander. Det vurderes derfor, at arten ikke forekommer på terrænet.

Spidssnudet frø yngler i mange slags vådområder, lige fra ganske små vandhuller til bredzonen af store søer, og fra helt overskyggede ellesumpe til fuldstændig lys-åbne vandhuller. Spidssnudet frø er i høj grad afhængig af, at der nær ynglestederne findes gode rastesteder på land. De bedste rastesteder på land er enge og moser, hvor unge individer kan finde deres føde. Det vurderes, at der ikke er egnede rastesteder for spidssnudet frø på Stold Skydeterræn, og at arten derfor sandsynligvis ikke findes på terrænet.

Grønbroget tudse kan leve i vandhuller med en forholdsvis høj saltpåvirkning. Arten er yderst sjælden i Danmark og foretrækker vandhuller uden vegetation. Stold Skydeterræn kan være egnet raste- og ynglested for arten.

Strandtudsens foretrukne yngleområder findes oftest i lavvandede områder på afgræssede/slåede strandenge, i afsnørede strandsøer samt i fugtige lavninger omkring kystlaguner. Stold Skydeterræn er et velegnet raste- og yngleområde for strandtudse, og kan forekomme i og omkring vandhullerne på strandengsarealerne.

4.5.3 Vandplaner

Vandplanen for Hovedvandopland 2.1 Kalundborg er udarbejdet efter bestemmelserne i miljømålsloven, som lovmæssigt implementerer EU's vandrammedirektiv (direktiv nr. 2000/60/EF af 23. oktober 2000) i Danmark. Vandplanen skal ifølge lovgivningen sikre, at vandløb, søer, kystvande og grundvandsforekomster i udgangspunktet opfylder miljømålet "god tilstand" inden udgangen af 2015. Endvidere skal det sikres, at eventuelle forringelser af tilstanden for vandområderne forebygges.

Kystvandet omkring Stold Skydeterræn er tilstandsvurderet med moderat økologisk tilstand. Stold Skydeterræn er desuden registreret med både dybe og terrænnære grundvandsforekomster. Umiddelbart syd for terrænet

er der i en målestation registreret tilfredsstillende badevandskvalitet og hele kysten er skaldyrvand¹. For kystvandet udfor Stold Skydeterræn er der gjort undtagelse for tidsfristen til at opnå god tilstand inden udgangen af 2015.

Der findes ikke vandløb på Stold Skydeterræn.

Det vurderes, at aktiviteterne på Stold Skydeterræn ikke påvirker tilstanden af vandløb, søer, kystvand eller grundvandsforekomster i området.

4.5.4 Nationalt beskyttet natur og vandløb

Stold Skydeterræn er i sin helhed beskyttet af naturbeskyttelseslovens § 3 som hede, strandeng og overdrev. De beskyttede naturområder er besøgt af Vestsjællands Amt og Naturstyrelsen i 1998 i forbindelse med udarbejdelse af den tidligere drifts- og plejeplan. Af mere sjældne plantearter på terrænet blev der blandt andet fundet dansk astragel, der vokser på tør, åben bund på skrænter og strandoverdrev. Der blev desuden fundet strandmandstro, lav hindebæger, blodrød storkenæb, soløje, rank forglemmigej, vår-potentil, vårvikke, nikkende kobjælde, plettet kongepen og nikkende limurt, der alle er lokalt sjældne. For en mere omfattende gennemgang af plantelisten fra 1998 henvises der til den tidligere drifts- og plejeplan (Miljø- og Energiministeriet et al., 1999).

Der findes ikke beskyttede vandløb på terrænet.

Heder

Hede er registreret i den sydligste del af terrænet, hvor enebærklitten breder sig omkring de sydligste bunker-sanlæg og flugtskydningsbanen. Heden er flere steder truet af tilgroning med meget tæt enebærkrat, men også af løvtræer, der vokser spredt i enebærkrattet. På heden er der blandt andet fundet bredbladet timian, revling, hedelyng og håret høgeurt.

1 Jævnfør LBK nr. 932 af 24/09/2009 (Miljømålsloven) § 14 skal der for enhver forekomst af vand udpeget som skaldyrvand efter § 9, senest seks år efter udpegningen sikres, at vandet har en god kvalitet, som bidrager til, at skaldyr, der fiskes i området, umiddelbart kan anvendes til konsum.

Strandbede på vestkysten af Stold Skydeterræn.

Overdrev

Størstedelen af den vestlige og nordlige del af terrænet er registreret som beskyttet overdrev. Bortset fra en begyndende tilgroning med rynket rose og påvirkning fra de militære anlæg på terrænet er overdrevet upåvirket af menneskelig indflydelse. Der kan dog tidligere have været foretaget afgræsning med husdyr på terrænet, men det er i så fald adskillige år siden, og det ses ikke tydeligt i terrænet i dag. På overdrevet er der blandt andet registreret almindelig pimpinelle, blodrød storkenæb, soløje, almindelig kællingetand, vellugtende gulaks og nikkende kobjælde.

Søer

Der findes 5 mindre søer på Stold Skydeterræn. Ingen af søerne er dog selvstændigt registeret som §3-beskyttede, men indgår som vådområder på den beskyttede strandeng/strandsump. Søerne er alle omgivet af tagrør.

Strandenge

De beskyttede strandenge på Stold Skydeterræn er beliggende på østsiden af terrænet imod Tranevejle, hvor der hele tiden aflejres nyt materiale på kysten. En stor del af strandengene er strandsumpe med tagrør, men der er også registreret andre arter, der er almindelige for strandeng, som f.eks. almindelig star, gåse-potentil, sandkryb, læge-kokleare, strand-malurt, strandtrehage, strand-siv, strand-kogleaks og klit-stedmoderblomst.

4.5.5 Fredninger

Stold Skydeterræn indgår i fredningen af Eskebjerg Vesterlyng, der er fredet ved Overfredningsnævnets kendelse i 1945. Terrænet indgår kun som en mindre del af den 326 ha store fredning. Jævnfør fredningsbestemmelserne skal området henligge i den naturtilstand, det havde på fredningstidspunktet, og området må hverken opdyrkes eller tilplantes. Krat/bevoksninger må plejes

i det omfang, det er nødvendigt for at fastholde landskabskarakteren. Fredningsnævnet kan forbyde færdsel på terrænet for at hindre slidskader på vegetationen.

4.5.6 Fredede arter

Ud over de arter, der er optaget på Habitatdirektivets Bilag IV (se afsnit 4.5.2) kan en række dyr og planter på Stold Skydeterræn være fredet i henhold til artsfredningsbekendtgørelsen (Bekendtgørelse nr. 330 af 19. marts 2013 om fredning af visse dyre- og plantearter og pleje af tilskadekommet vildt). Det drejer sig om alle padder og krybdyr samt alle orkideer. Der er ikke registreret fredede dyr eller planter på Stold Skydeterræn.

Fortidsminder

Der er registreret et enkelt fredet fortidsminde på Stold Skydeterræn (frednings nr. 302237). Fortidsmindet er en høj, der er beliggende på moræneknolden på nordspidsen af terrænet. Fredningen betyder, at der ikke må ske ændringer indenfor 100 meter uden myndighedens tilladelse.

Der er ikke registreret beskyttede sten- og jorddiger på Stold Skydeterræn.

Jævnfør museumslovens § 27 stk. 2 skal gravearbejder standses, hvis der under jordarbejde findes spor af fortidsminder (strukturer, konstruktioner, bygningsgrupper, bopladser, grave og gravpladser, flytbare genstande og monumenter). Fortidsmindet skal straks anmeldes til det nærmeste statslige eller statsanerkendte kulturhistoriske museum. Fund kan således have betydning for mulighederne for anlæg eller militære gravearbejder. Umiddelbart syd for den fredede høj er der registreret arkæologisk udgravning fra 1946, hvor resterne af en boplads fra sen Ertebøllekultur er fremkommet ved detonerer af ammunition.

Udsigt fra den østlige tange imod Tranevejle og hen over en tæt bestand af rynket rose.

4.5.8 Øvrige naturtyper

Strandbred

Hele vejen omkring Stold Skydeterræn findes en strandbred, der ændrer sig med årstiden og vinden. Strandbredden er nogle steder en sandstrand (sydvestlige del af terrænet), men de fleste steder består den af en rullestensstrand. På strandbredden findes de plantearter, der knytter sig til tørre sandede og saltpåvirkede naturtyper så som havtorn, strandkål, strandbede, strandarve, sandhjelme, marehalm og strandkamille.

Ikke beskyttede plante- og dyrearter

Som en del af udarbejdelsen af drifts- og plejeplanen for Stold Skydeterræn 1999-2014 blev der foretaget en række feltbesigtigelser med registreringer af vegetation, pattedyr, fugle samt dagsommerfugle.

De fleste plantearter på Stold Skydeterræn er almindelige arter knyttet til kystnære naturtyper. Dog er arten dansk astragel sjælden i Danmark, og der er desuden fundet flere arter af lokalt sjældne planter (se afsnit 4.5.4).

Fuglelivet på Stold Skydeterræn blev gennemgået i 1998 med henblik på at registrere rastende fugle og standfugle. Der var tale om en del almindelige arter, men der blev også fundet flere arter af ornitologisk interesse. Almindelig ryle eller engryle, der er den underart, der yngler i Danmark, er en meget sjælden ynglefugl i Danmark. Arten yngler primært på fugtige, afgræssede strandenge. Engryle er observeret ynglende på Stold skydeterræn (DOF, 2016). Observationerne fra 1998 vurderes ikke at adskille sig væsentligt fra den situation, man kan forvente at se i dag, hvis der igen blev foretaget en registrering af områdets fugle. Der henvises til den tidligere drifts- og plejeplan for en nærmere gennemgang af fugle (Miljø- og Energiministeriet et al., 1999).

Strandkamille ses flere steder på sandstranden omkring hele Stold-halvøen.

Dyregnav på frugtstande af rynket rose ("hyben") og spor af råvildt.

Der er ikke gennemført en systematisk gennemgang af pattedyrfaunaen på arealerne. I forbindelse med den tidligere drifts- og plejeplan blev der observeret rådyr (en rå med lam) og en beboet rævegrav, og spor efter råvildt ses også i dag flere steder på terrænet. Spidsen af Stold Skydeterræn er rastelokalitet for sæler, og der ses dagligt et mindre antal spættede sæler hvilende på strandbredden eller på sten i vandet ud for nordenden af terrænet.

I forbindelse med den tidligere drifts- og plejeplan for Stold Skydeterræn er der lavet registreringer af dagsommerfuglefaunaen, men der er ikke gennemført en systematisk undersøgelse af insektlivet. Ved besigtigelsen

i maj 1998 blev følgende arter observeret: Almindelig blåfugl, dværgblåfugl, lille ildfugl og okkergul randøje. Alle arterne er almindelige arter knyttet til tørre hede- og overdrevsarealer. Den i Danmark meget sjældne sommerfugl fransk bredpande er fundet langs vestkysten af skydeterrænet i 2014 (fugle-ognatur.dk)². Arten er registreret som kritisk truet på Den Danske Rødliste. Samme sted er sommerfuglen spættet bredpande også fundet i 2014. Arten er registreret som sårbar på Den Danske Rødliste.

4.5.9 Invasive arter

Invasive arter er defineret som indslæbte, fremmede arter, der ved deres spredning og forekomst skader den

² "Data fra www.fugleognatur.dk er benyttet i henhold til licens E03/2014"

hjemmehørende biodiversitet. Der findes både invasive plantearter og invasive dyrearter, og på Stold Skydeterræn er der særlig fokus på rynket rose og på mink.

Rynket rose

Rynket rose vokser på de tørre og lysåbne naturtyper på hele Stold Skydeterræn. Arten kommer oprindeligt fra Østsibirien, men er indført til Danmark, hvor den siden er blevet meget udbredt langs kysten. Rosen har en særlig evne til at gro på næringsfattig, sandet jord. Frøene kan spredes af dyr og mennesker eller flyde på vand. Frø af rynket rose tåler saltvand, og kan derfor sprede sig til småøer, holme og strande i hele landet.

Rynket rose sætter så mange og tætte rodkud, at det medfører en markant nedgang i tilgængeligheden af lys. Dette fører til, at andre arter skygges væk, hvilket i den sidste ende resulterer i et artsfattigt plantesamfund domineret af rynket rose.

Rynket rose er vidt udbredt på Stold Skydeterræn på trods af tidligere forsøg på at bekæmpe arten ved oprykninger og slåninger.

Mink

Minkens naturlige udbredelsesområde er Nordamerika. Minken er importeret og i dag er mink vidt udbredt i hele Danmark. Minken er primært knyttet til vand, men kan også findes under tørre forhold, Terrænet er sandsynligvis levested for mink. Mink kan have væsentlig påvirkning af ynglesucces for jordrugende fugle på udpegningsgrundlaget for fuglebeskyttelsesområdet.

4.6 Publikumshensyn

Stold Skydeterræn er ikke i så høj grad som mange andre af Forsvarsministeriets terræner offentligt tilgængeligt, da dette ikke er muligt af hensyn til publikums sikkerhed. Der gennemføres dog løbende en række arrangementer, hvor publikum inviteres indenfor på terrænet.

Flugtskydningsbanen bruges efter nærmere aftale af lokale skytteforeninger, og kan med dens beliggende på den sydlige del af terrænet potentielt påvirke habitatna-

turtyper på udpegningsgrundlaget for Natura 2000-området. Der er derfor gennemført en vurdering af, hvorvidt der sker en væsentlig påvirkning af udpegningsgrundlaget.

4.6.1 Vurdering af flugtskydningsbanens påvirkning af den prioriterede habitatnaturtype enebærklit

Flugtskydningsbanen er hovedsageligt beliggende inden for et areal med den prioriterede naturtype enebærklit (naturtype nr. 2250). Målet er at opretholde god naturtilstand på arealerne med enebærklit, dels fordi det er en prioriteret naturtype, og dels fordi forekomsterne i Sejerøbugt-området er blandt Danmarks største.

Enebærklit er en græsningsbetinget naturtype, som normalt, trods græsning, vil udvikles i retning mod stadig tættere enebevoksninger og til sidst udvikles til skov. Ud over at græsning er optimal for naturtypen, bør der jævnligt ryddes gamle ene og opvækst af andre vedplanter. På Stold Skydeterræn er det især eg, der bør ryddes.

Påvirkning af naturtypen enebærklit

Påvirkningen af enebærklitten fra flugtskydningsbanen sker dels gennem forurening fra lerdUER, og dels fra nedfald af haglskåle og plastforladninger (AVJ, 2004). Desuden har brugen af arealet betydning, idet der foretages græsslåning og rydninger af opvækst. Slåning og rydninger sker i 'baner' og på større sammenhængende arealer (plæner). Det antages, at der ikke bruges pesticider på arealet.

Ved udvaskningstest af lerdUER er der konstateret en udvaskning af flygtige aromater, polyaromatiske kulbrinter (PAH) samt phenoler. De udvaskede mængders betydning for miljøet afhænger af lokaliteten (Dansk Miljø Center A/S, 1994), men jorden må i dag forventes at være forurenset med bl.a. PAH fra lerdUERne, men også fra tidligere brug af blyhagl. På grund af PAH'ernes store tendens til at adsorbere til jordpartikler har de lange opholdstider i jorden (AVJ, 2004). LerdUERne består uden af kalk (ca. 73%), som i større mængder vil kunne have betydning for jordbundens struktur og pH (surhedsgrad), særligt i det øverste jordlag.

Selv om der i dag formentlig bruges lerdUER med et lavt indhold af miljøfremmede stoffer, idet der er en forpligtigelse til kun at anvende miljøgodkendte lerdUER på flugtskydningsbanen, kan det ikke udelukkes, at der sker en påvirkning af vækstbetingelserne for enebær, men også af den øvrige naturlige græs- og urtevegetation samt eventuelt dværgbuske, som hører til naturtypen. Påvirkningen vil særligt være i de områder, hvor der er større mængder af skår fra lerdUERne. Jo længere tid skårene ligger på arealet, des større vil udvaskning af miljøfremmede stoffer være.

Krav ved miljøgodkendelse af skydebaner

Typiske krav i miljøgodkendelser for flugtskydningsbaner omfatter blandt andet følgende, idet flere af disse er omfattet af standartvilkår (Miljøministeriet, 2014):

- Patronhylstre skal opsamles efter hver skydning.
- LerdUESKÅR, ikke anskudte lerdUER, haglskåle og plastforladninger fjernes jævnlgt fra primære nedfaldsområder, og mindst 2 gange årligt.
- Interne affaldslagre af lerdUEmateriale og patronhylstre må kun ske på befæstede arealer. Lagrene af lerdUERester må ikke give anledning til støvgener.
- Lagrene skal tømmes mindst 1 gang årligt.

For at leve op til disse krav vil det rent praktisk være nødvendigt, at de primære nedfaldsområder for lerdUER ryddes for beplantning og at græsset klippes, så det er muligt at foretage opsamling af lerdUEstumper og haglskåle mindst 2 gange årligt.

4.6.1.1 Vurdering

Det forudsættes, at skydebanen med de eksisterende tilhørende bygninger er lovligt opført.

Det vurderes, at den nuværende brug og vedligeholdelsen af flugtskydningsbanen vanskeligt kan kombineres med en optimal pleje af enebærklitten.

En nødvendig hyppig og effektiv oprydning af især skår fra lerdUER, men også selve funktionen som skydebane,

betingelser jævnlige rydninger og slåninger af 'baner' og plæner. Uden effektiv opsamling af skår, vil jordbunden blive yderligere forurennet.

I forhold til enebærklit vil en optimal pleje ske ved periodisk udtynding af tætte enebevoksninger i kombination med afgræsning/høslet og dermed ikke ved permanent rydning og slåning af 'baner' og plæner, som det sker i dag. Afgræsning af arealet kan ligeledes være vanskelig at kombinere med aktiviteterne på flugtskydningsbanen. Også eksisterende bygninger i forbindelse med skydebanen samt opholdsarealer vanskeliggør udviklingen af enebærklit.

Det vurderes på denne baggrund, at der i dag sker en væsentlig påvirkning af enebærklitten som følge af flugtskydningsbanen, og at der bør udarbejdes en nærmere vurdering for at skabe et kvalificeret beslutningsgrundlag før et evt. indgreb i forhold til flugtskydningsbanen. Hvis det jævnfør denne vurderes, at Natura 2000-områdets integritet ikke skades, vil flugtskydningsbanen fortsat kunne drives.

Som udgangspunkt bør brugen af flugtskydningsbanen opfylde følgende betingelser:

- Patronhylstre fjernes efter hver skydning.
- LerdUESKÅR, ikke anskudte lerdUER, haglskåle og plastforladninger fjernes jævnlgt fra primære nedfaldsområder, og mindst 2 gange årligt.
- Ophør af permanent rydning og slåning af 'baner', plæner og opholdsarealer.

For at opnå en optimal pleje af enebærklitten skal følgende være muligt:

- Opvækst af enebær samt lav græs- og urtevegetation og dværgbuske på alle arealer.
- Rydning af eg og andre vedplanter.
- Periodisk udtynding af enebærgrupper.
- Græsning/høslet.

5. ANALYSE

Dette kapitel indeholder en emneopdelt diskussion af, hvordan drifts- og plejeplanen på en hensigtsmæssig og balanceret måde kan tilgodese de opstillede målsætninger under hensyntagen til optimering af ressourceudnyttelsen. Det indledes med en evaluering af indsatsen under den tidligere drifts- og plejeplan.

5.1 Evaluering af drifts- og plejeplan 1999-2014

Drifts- og plejeplanen for Stold Skydeterræn for perioden 1999-2014 (Miljø- og Energiministeriet et al., 1999) og Natura 2000-tillægget (FBE, 2012) er gennemgået og evalueret med henblik på at identificere tiltag, der er gennemført, samt tiltag der helt eller delvis mangler gennemførelse.

Med henblik på at styre de øvelses- og uddannelsesmæssige forhold på terrænet er der krav om, at der ikke

køres udenfor grusvejen, der løber på langs af hele terrænet fra indgangen i syd til lederstationen i nordvest. Dette bliver ikke til fulde overholdt, og det har foranlediget at flere af de pæle, der er opsat for at beskytte fortidsmindet i den nordvestlige del af terrænet, er væltet. Pæleafmærkningen foran fortidsmindet bør erstattes af mere solide afmærkninger. Der kan dog være behov for at udvide mulighederne for kørsel på terrænet for at give adgang til skydebane/standpladser, som det bliver gennemført i dag. Dette bør imødekommes i den nærværende drifts- og plejeplan.

Kørespor til standpladser.

Mht. naturbeskyttelse er den planlagte rydning af løvtræer særligt indenfor habitatnaturtypen enebærklit ikke gennemført. Der er desuden planlagt en udtynding af enebær, men denne aktivitet skal dog først være udført inden 2031. Der har været gennemført tiltag flere steder på terrænet, der skal begrænse udbredelse af den invasive planteart rynket rose, men arten breder sig fortsat, og der bør gennemføres nye og mere systematiske initiativer for at begrænse denne udbredelse fremover.

Tilstedeværelse af den invasive art mink på terrænet kan være et problem for ynglende jordrugende fugle, og der har ikke været gennemført aktiviteter i forhold til bekæmpelse af mink i planperioden. Ligeledes kan tilstedeværelse af ræv begrænse ynglemuligheder for jordrugende fuglearter, og arten har ikke været bekæmpet som planlagt. Der bør gennemføres aktiviteter for at begrænse de 2 arters tilstedeværelse på terrænet.

Størstedelen af naturtyperne på terrænet er næringsstoffølsomme (enebærklit, grå/grøn klit, kalkoverdrev og klithede). For at beskytte disse naturtyper er tilskudsfor-

dring af vildt på terrænet ophørt, og der udbringes ikke flis længere.

Der har været gennemført enkelte guidede ture på det ellers lukkede terræn i planperioden.

Sammenfattende kan det konkluderes, at store dele af de planlagte pleje- og driftstiltag er gennemført, men der mangler rydning af løvtræer og bekæmpelse af mink og ræv. Samtidig bør bekæmpelsen af rynket rose intensiveres.

Der har været foretaget enkelte aktiviteter udover drifts- og plejeplanen. Det drejer sig om udarbejdelse af Natura 2000-tillæg som nævnt ovenfor og slåning af enkelte slåenkrat, for at sikre udsynet på terrænet.

5.2 Ny indsats

Den nye indsats på Stold Skydeterræn skal tilrettelægges med fokus på den militære brug som skydeterræn. Indenfor disse rammer skal der være fokus på at sikre gunstig bevaringsstatus for arter og naturtyper

Enebærkrattet er nogle steder meget tæt.

på udpegningsgrundlagene for habitatområdet og fuglebeskyttelsesområdet. Herunder skal der være fokus på bekæmpelse af den invasive art rynket rose på hele terrænet og på tilgroning med løvtræer indenfor habitatnaturtypen enebærkrat.

Det forudsættes jævnfør naturbeskyttelseslovens § 52 og vejledningen til denne, at Forsvarsministeriet som statslig arealforvaltende myndighed "løbende træffer de foranstaltninger, som er nødvendige for at holde deres arealer i rimelig stand". På Stold Skydeterræn omfatter dette hele terrænet undtagen strandbredderne i en smal bræmme omkring hele vest, nord og østsiden af terrænet.

5.2.1 Tilgroning

Dele af terrænet er under tilgroning med træer og buske. Dette kan være problematisk i forhold til terrænets militære anvendelse, idet mulighed for observation og pejling af skydning med artilleri og morterer forringes/umuliggøres. Men også i forhold til bevaring af gunstig bevaringsstatus for habitatnaturtyperne enebærklit, kalkoverdrev og klithede er tilgroningen med løvtræer uhenigtsmæssig. Særligt i enebærklitten i den sydlige del af terrænet er der en kraftig tilgroning med eg, og flere steder er enebærkrattet så tæt og ufremkommeligt, at det er ønskeligt, at der fortages en udtynding for at sikre enebærklittens bevaringsstatus.

Flere steder på terrænet er slåen dominerende. Krat med slåen kan blive op til 3 meter høje og kan ligesom bl.a. den invasive art rynket rose påvirke de militærmæssige uddannelsesbehov, og der er derfor behov for, at arten bekæmpes tilsvarende.

5.2.2 Hydrologi

De findes 5 mindre vandhuller på strandengen i den østlige del af terrænet. Et enkelt er mindre end 100 m², imens de 4 andre er ca. 200 m² store. Tre af vandhullerne er registreret som habitatnatur (naturtype nr. 1150). Strandsøerne og de øvrige søer indgår som en integreret del af strandengen. Der vurderes ikke at være behov for at iværksætte pleje af vandhullerne i planlægningsperioden.

5.2.3 Forstyrrelser – som følge af øvelsesaktivitet

Potentielt kan støj fra militære aktiviteter være generende for det lokale dyreliv samt det omkringliggende lokalsamfund. Sidstnævnte problematik håndteres ikke i drifts- og plejeplanen, men henhører under særlig regulering via Bekendtgørelse om støjregulering af Forsvarets øvelsespladser og skyde- og øvelsesterræner (Bekendtgørelse nr. 468 af 13. juni 2012).

Forstyrrelser fra øvelsesmæssige aktiviteter på Stold Skydeterræn er begrænset til de forholdsvis få øvelsesdage, der er om måneden. Det vurderes, at f.eks. spættet sæl og råvildt vil trække væk fra området i perioder med øvelsesaktiviteter. Oftest vil dyrene vænne sig til regelmæssige forstyrrelser i form af støj og bevægelser, men da øvelsesmæssige aktiviteter på Stold Skydeterræn kun sker i et meget begrænset omfang, mindskes sandsynligheden for, at eventuelle dyr vænner sig til forstyrrelserne. Der vurderes dog ikke at være behov for at iværksætte yderligere foranstaltninger i forhold til forstyrrelser, da de som nævnt er meget begrænsede.

5.2.4 Invasive arter

Den generelle bekæmpelse af invasive arter er reguleret gennem en række retningslinjer for forebyggelse og bekæmpelse af invasive plante- og dyrearter (FBE, 2011). Retningslinjerne udmøntes på det enkelte terræn gennem drifts- og plejeplanerne.

Der er en stor bestand af rynket rose spredt på størstedelen af terrænet. Rynket rose er forsøgt bekæmpet med oprykning i 2013, men områderne er allerede nu (2014-2015) i kraftig vækst igen. Det vurderes, at størstedelen af Stold Skydeterræn er meget vindudsat, og at bevoksningerne af rynket rose derfor ikke bliver særligt høje, men dette begrænser øjensynligt ikke artens fortsatte udbredelse på terrænet.

Kemiske bekæmpelsesmidler må ikke anvendes på Forsvarsministeriets arealer til bekæmpelse af rynket rose. Der skal fortsat bekæmpes rynket rose på hele terrænet. Bekæmpelsen kan ske ved oprykning, afslåninger og afgræsninger.

Eventuel forekomst af mink bekæmpes i samarbejde med lodsejerne på de tilstødende arealer ved fangst i fælder.

5.2.5 Beskyttede arter

For at tilgodese særligt beskyttelseskrævende arter er der for alle Forsvarsministeriets arealer opstillet en række retningslinjer vedrørende aktiviteternes tidsmæssige gennemførelse. Retningslinjerne er beskrevet i Bilag 9.2, model 6.

Stold Skydeterræn vurderes ikke at spille en betydende rolle som yngle- og rastested for arter omfattet af Habitatdirektivets Bilag IV. Det kan dog ikke udelukkes, at der kan være forekomster af arter af flagermus, markfirben og padder på terrænet.

Gamle, hule træer og træer med sprækker kan potentielt være yngle- og/eller rasteområde for flagermus. Størstedelen af de træer, der skal fældes som en del af de planlagte rydninger vurderes umiddelbart ikke egnede som levesteder for flagermus. Der kan dog være enkelte træer indenfor terrænet, hvor det ikke kan udelukkes, at de kan have en funktion som yngle- eller rasteområde for arter af flagermus. Såfremt der som en del af de planlagte rydninger skal fældes gamle, hule træer og træer med sprækker, skal fældningen ske på et tidspunkt, hvor de ikke huser ynglende eller overvintrende flagermus, dvs. i perioden sidst i august og frem til midten af oktober eller i slutningen af april og frem til begyndelsen af juni.

Markfirben er afhængige af lysåbne områder gerne med løs sandet jord for at opnå optimal ynglesucces. På Stold Skydeterræn er det særligt kystskrænterne, der potentielt er yngle- og rasteområde for markfirben. Kystskrænterne er påvirket af vindforhold, hvor nedbrydning af kysten på grund af gentagne storme konstant skaber vegetationsfrie skrænter på den vest-, syd- og nordvendte kyst. Ingen af de foreslåede plejetiltag vurderes at påvirke eventuelle yngle- og rastesteder for markfirben væsentligt.

Ingen af de foreslåede plejetiltag vurderes at kunne påvirke Bilag IV-padder væsentligt.

Med etablering af ovenstående foranstaltninger vurderes drifts- og plejeplanen ikke at beskadige lokale bestande af Bilag IV arter og den økologiske funktionalitet af eventuelle yngle- og rasteområder på terrænet opretholdes.

5.2.6 Natura 2000-områder

Det vurderes, at den allerede gennemførte indsats samt nedenfor beskrevne nye indsats vil betyde, at både de relevante overordnede og konkrete mål i Natura 2000-planen efterleves. Samme vurdering gælder de generelle og områdespecifikke retningslinjer.

De konkrete drifts- og plejetiltag, der er beskrevet i afsnit 5.2.1. (Tilgroning) og 5.2.4. (Invasive arter) og i kapitel 7 (Aktiviteter), vurderes at være tilstrækkelige til fremadrettet at sikre gunstig bevaringsstatus for habitatnaturtyperne. De lysåbne habitatnaturtyper vil blive sikret mod tilgroning ved at iværksætte regelmæssig rydning af opvækst af vedplanter med efterfølgende opsamling eller ved afgræsning. I Natura 2000-planen er rynket rose beskrevet som en trussel mod blandt andet strandengene på udpegningsgrundlaget, og der vil i den kommende planperiode blive foretaget en målrettet indsats mod invasive arter indenfor Natura 2000-området.

Der er ikke planlagt særlige aktiviteter i forhold til de arter, der er på udpegningsgrundlaget for Natura 2000-området, eftersom de relevante arter vurderes at have gavn af de generelt foreslåede plejetiltag. Dette gælder bl.a. de relevante ynglefugle på udpegningsgrundlaget.

Under forudsætning af drifts- og plejeplanens fulde gennemførelse, vurderes det, at de aktiviteter i drifts- og plejeplanen, der ikke direkte er forbundet med eller nødvendige for det internationale naturbeskyttelsesområdes forvaltning, ikke i sig selv, eller i forbindelse med andre planer eller projekter, vil påvirke Natura 2000-området væsentligt. Det vurderes som følge heraf, at drifts- og plejeplanen ikke skader lokalitetens integritet.

Nedbrydning af kystskrænten skaber nye raste- og ynglesteder for markfirben.

5.2.7 Publikumsinteresser

Den rekreative udnyttelse af Stold Skydeterræn sker i form af en række offentlige arrangementer i det omfang, det kan ske sikkerhedsmæssigt forsvarligt og uden at forstyrre Forsvarsministeriets brug af området i væsentlig grad. De offentlige arrangementer på skydeterrænets område fortsættes i den kommende planperiode.

Jagtforeningens brug af flugtskydningsbanen i den sydlige del af terrænet har bevirket, at der på terrænet

findes en betydelig mængde affald i form af haglskåle og knuste lerduer. Dele af arealet med enebærklit slås desuden jævnligt til lavt græs og hindrer dermed genopvækst af enebær. Der skal fremadrettet være en større fokus på oprydning efter rekreative skydeaktiviteter og på at området habitatnatur plejes med det formål at opnå gunstig bevaringsstatus.

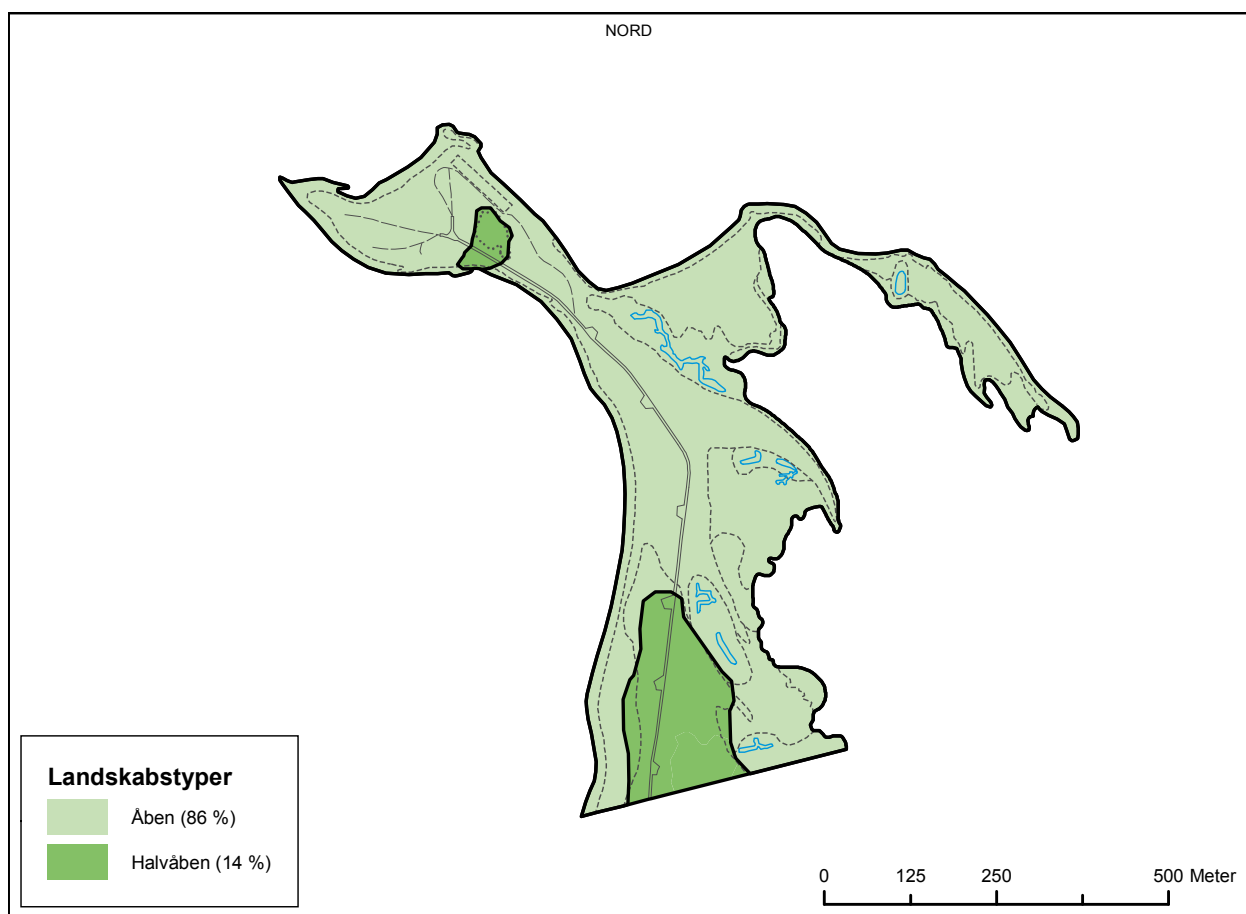
6. VISIONER

Dette kapitel giver en beskrivelse af de langsigtede visioner for landskabstyperne og arealudviklingen på Stold Skydeterræn. Det omfatter en vurdering af de såkaldte landskabstyper, der beskriver visionen for fordelingen af det lukkede, halvåbne og det åbne landskab på større delarealer. Ligeledes omfatter beskrivelsen de såkaldte arealudviklingstyper, der understøtter den langsigtede vision for udviklingen af tilstanden på arealet.

Opdelingen af de militære øvelsesterræner i lukkede, halvåbne og åbne landskaber og deres militære, biologiske og rekreative udviklingsmål er beskrevet nærmere i publikationen Arealudviklingskataloget (FBE, 2013). Hver landskabstype omfatter en række arealudviklingstyper,

der nærmere beskriver det typiske landskab og dets naturindhold.

Ønsket for den fremtidige udvikling af landskabstyperne på Stold Skydeterræn fremgår af Figur 6-1.

Figur 6-1: De fremtidige landskabstyper på Stold Skydeterræn, jævnfør visionen for områdets langsigtede landskabelige udvikling.

Det er visionen, at størstedelen af skydeterrænet skal fremstå som et åbent landskab. Halvåbne landskaber skal findes i et mindre område i den nordlige del af terrænet og langs terrænets sydgrænse. Ingen steder på terrænet skal vegetationen fremstå som lukket landskab.

Figur 6-2 og 6-3 viser typiske åbne og halvåbne landskaber på skydeterrænets arealer.

Det åbne landskab

Det åbne landskab er uden egentlig træbevoksning, men dog ofte med naturelementer som levende hegn, krat mv. Se Figur 6-2. Det åbne landskab er kendetegnet ved lavtvoksende urte- og græssamfund og slettearealer, der for nyligt har været i landbrugsmæssig omdrift. På Stold Skydeterræn er størstedelen af arealet et åbent landskab med spredt opvækst af hyld, rynket rose og slåen. Arealudviklingstypen er strandeng på den østlige

del af terrænet og overdrev på de vestlige og nordlige dele af terrænet.

Det halvåbne landskab

Det halvåbne landskab kan have karakter af spredt bevoksning med naturlig indvandring af træer. Se Figur 6-3. Landskabstypen kan beskrives som skov med åben struktur eller mere spredt bevoksning med f.eks. gruppevise træer og buske. På Stold Skydeterræn findes det halvåbne landskab særligt i den sydlige del af terrænet omkring enebærklitten.

Det lukkede landskab

Det lukkede landskab er karakteriseret ved større, mere eller mindre tæt bevoksede skovarealer. Området vil ofte kunne karakteriseres som løv-, nåle- eller sumpskov. På Stold Skydeterræn vil der fremover ikke forekomme lukket landskab.

Figur 6-3: Det halvåbne overdrevslandskab omkring enebærklitten.

Figur 6-2: Eksempel på åbent landskab på Stold Skydeterræn.

7. AKTIVITETER

Dette kapitel anviser på grundlag af målsætning, status og analyse den konkrete, praktiske realisering af indsatsprogrammet på det enkelte delareal. Dette sker som en udmøntning af de modeller, der er beskrevet i Bilag 9.2. Hertil kommer aktiviteter, som ikke er omfattet af en model, og som derfor beskrives mere grundlæggende, eventuelt med henvisning til særskilte projektformuleringer. Afsnittene kan omsættes direkte i arbejdsbeskrivelser.

Det vedlagte aktivitetskort (Kortbilag 2) illustrerer de overordnede planlagte drifts- og plejetiltag i den kommende planperiode (15 år). De enkelte aktiviteter er nærmere beskrevet i nedenstående afsnit. Størstedelen af aktiviteterne knyttes til en række modeller, der er nærmere beskrevet i Bilag 9.2. Modellerne beskriver den drift, der skal gennemføres på det enkelte areal og kan betragtes som en værktøjskasse. Modellerne skal sikre opfyldelse af målsætningerne på sigt og bygger i vid udstrækning på rammer og vilkår fra Forsvarsministeriets Ejendomsstyrelses generelle retningslinjer for arealdrift og -pleje (FBE, 2011).

De første afsnit omfatter aktiviteter, der kan henføres til specifikke modeller. Efterfølgende gennemgås aktiviteter, der ikke er suppleret af egentlige modelbeskrivelser.

For hver aktivitetsgruppe opstilles en tabel over de planlagte aktiviteter. Tabellen indeholder kolonner med oplysninger om: målsætning, id, lokalitet, afdelinger, arealets størrelse, udførelsestidspunkt og aktivitetsbeskrivelser. Målsætningskolonnen beskriver hvilken målsætningstype

(militær, natur eller publikum), der udgør grundlaget for aktiviteten. Id-nummeret fremgår også af aktivitetskortet og kobler kort og tabel, sammen. Arealet angiver den omtrentlige størrelse i hektar (hvis ikke andet er angivet). Under aktivitetsbeskrivelser uddybes den enkelte aktivitet.

7.1 Rydning

Gennemføres efter model 1.

Det overordnede formål med rydningerne er at sikre gunstig bevaringsstatus for habitatnaturtyper på udpegningsgrundlaget for habitatområdet og at fastholde terrænets nuværende anvendelsesmuligheder til militære øvelser.

Rydningernes gennemførelse afhænger af tilgroningens karakter og formålet med rydningen. Rydning på beskyttede naturområder kræver forudgående behandling af relevante myndigheder.

Det ryddede materiale skal hurtigst muligt fjernes fra områderne.

Målsætning	Id	Lokalitet	Afdeling og litra	Areal (ha)	Gennemføres	Aktivitetsbeskrivelse
Natur	1-1	Skydeterrænets sydlige del.	1c, 1a	4	2016 - 17	Delvis rydning. Løvfældende træer og buske i enebærklitten ryddes.
Militær	-	Spredt på hele terrænet.	1 Ej på kort.	29	2016 og hvert 3 år.	Rydning. Slåenkrat på hele terrænet skæres ned.

7.2 Slåning og opsamling af slået materiale

Gennemføres efter model 2 og 3.

Ved slåning af græsarealer skal der sigtes mod en mosaikstruktur, hvor både slåede og ikke-slåede arealer indgår.

Målsætning	Id	Lokalitet	Afdeling og litra	Areal (ha)	Gennemføres	Aktivitetsbeskrivelse
Natur	2-1	Tør natur på hele terrænet undtagen enebærklit og strandbred. Se Id 1-1.	1	11,4	Fra 2016.	Slåning og opsamling. Arealer, der ikke er omfattet af enebærklitten og strandbred, strandsump, strandeng eller vandhuller, slås årligt. Slåning foretages eventuelt i kombination med eller som alternativ til afgræsning. Se afsnit 7.3.

7.3 Afgræsning

Gennemføres efter model 4.

Arealet hegnes ikke udover det eksisterende hegn ved skydeområdets sydgrænse. Der afgræsses i skydefri perioder i løbet af sommerferien (3-6 uger).

Målsætning	Id	Lokalitet	Afdeling og litra	Areal (ha)	Gennemføres	Aktivitetsbeskrivelse
Natur	3-1	Hele terrænet.	1 Ej på kort.	29	Fra 2016.	Afgræsning. Der afgræsses fortrinsvist med lette dyr, der vurderes ikke at ville svømme i land (lette racer af kreaturer, racer af får/geder eller lignende).

7.4 Bekæmpelse af invasive arter

Gennemføres efter model 5.

Der er særligt fokus på bekæmpelse af rynket rose. Som supplement til de jævnlige slåninger med opsamling jævnfør afsnit 7.2 vurderes det, at afgræssende dyr vil æde nyopvækst og efterhånden svække bestandene af denne invasive art. Et tilstrækkeligt højt græsningstryk med får eller geder vurderes at kunne bekæmpe eksisterende bestande, også uden indledende slåning (Buttenschøn, 2013).

Målsætning	Id	Lokalitet	Afdeling og litra	Areal (ha)	Gennemføres	Aktivitetsbeskrivelse
Natur	4-1	Hele terrænet.	1	29	2016 og derefter hvert 3. år.	Rynket rose. Slås 2 gange årligt hvert 3. år for at svække væksten og forhindre, at arten breder sig.
Natur	-	Hele terrænet.	1 Ej på kort.	29	Fra 2016.	Bekæmpelse af mink. Der foretages bekæmpelse af mink udenfor dennes yngletid i samarbejde med naboer.

7.5 Publikumshensyn

Gennemføres efter model 7.

Da der er tale om et terræn, som er permanent lukket for offentlighedens adgang, gennemføres udelukkende guidede ture og arrangementer.

Målsætning	Id	Lokalitet	Afdeling og litra	Areal (ha)	Gennemføres	Aktivetsbeskrivelse
Publikum	-	-	Ej på kort.	-	Løbende i planperioden.	Offentlige arrangementer. Kontaktoplysninger vedrørende mulighed for guidede ture på terrænet skal fremgå af Forsvarsministeriets hjemmeside.

7.6 Ikke modelbeskrevne aktiviteter

Målsætning	Id	Lokalitet	Afdeling og litra	Areal (ha)	Gennemføres	Aktivetsbeskrivelse
Militær	5-1	Nordvestlig del af terrænet.	1a. Ej på kort.	-	Igangværende.	Kørespor til militære skydeanlæg. De eksisterende kørespor imellem skydetekniske anlæg i den nordlige del af terrænet tillades benyttet, dog uden at der sker en egentlig etablering og vedligeholdelse af sporene. Se Figur 7-1.
Natur	-	Ammunitions-magasiner	Ej på kort.	-	2016	Levested for flagermus Muligheden for at etablere rasteplads for flagermus i nedlagte ammunitionsmagasinerne undersøges nærmere.
Natur	-	Flugtskydningsbane	Ej på kort.	-	2016	Vurdering af påvirkningen af Natura 2000-området Der udarbejdes en vurdering af påvirkningen af flugtskydningsbanen på Natura 2000-området, for at skabe et kvalificeret beslutningsgrundlag i forhold til et evt. indgreb i driften af banen. Der vurderes på flugtskydningsbanens påvirkninger af habitatnaturtyper og arter på udpegningsgrundlaget for Natura 2000-området. Der vurderes desuden på anlæggets påvirkning af arter på Habitatdirektivets Bilag IV.
Natur	-	Knolden	1a. Ej på kort.	-	2016	Beskyttelse af fortidsminde Etablering af pæle, sten eller lignende for at hindre kørsel på fortidsmindet.
Natur	-	Hele terrænet.	Ej på kort.	-	I løbet af planperioden.	Levested for standtudse Der udarbejdes en plan for etablering af yngle- og rastesteder for strandtudse.

7.7 Monitoring

Der foregår ikke systematisk indsamling af data på Stold Skydeterræn.

Figur 7-1: Kørespor og grusvej der må benyttes på Stold Skydeterræn.

8. REFERENCER

AVJ (2004): Amternes Videnscenter for Jordforurening. Branchebeskrivelse for skydebaner. Teknik og Administration nr. 4, 2004.

Buttenschøn, Rita Merete (2013): Praktisk vejledning om forebyggelse og bekæmpelse af rynket rose (*Rosa rugosa*). Dept. of Geoscience and Natural Resource Management, Copenhagen University. rmb@ign.ku.dk.

Dansk Miljø Center A/S (1994): Udvaskningstest af lerduer. MILJØ-KEMI. Sagsnr. 20348-7-5. (<http://www.pvler-duer.dk/duer.asp?pagefile=duer&title=Duer&pagelang>).

DOF (2015): <http://www.dofbasen.dk/>. Data hentet februar 2015.

DOF (2016): Høringssvar vedr. plejeplan Stold 2015. Modtaget maj 2016.

EU (1992): Rådets direktiv 92/43/EØF af 21. maj 1992 om bevaring af naturtyper samt vilde dyr og planter

EU (2000): Europa-Parlamentets og Rådets direktiv 2000/60/EF af 23. oktober 2000 om fastlæggelse af en ramme for Fællesskabets vandpolitiske foranstaltninger.

FBE (2011): FBE bestemmelse for drifts- og plejeplaner. Bilag 5 til FBEBST 610-6 med underbilag. Tilgængelig på www.forsvaret.dk.

FBE (2012): Tillæg til drifts- og plejeplan for Stold Skydeterræn 2012-2014. Tilgængelig på www.forsvaret.dk.

FBE (2013): Arealudviklingskatalog. Et værktøj til arealplanlægning på Forsvarets arealer. Forsvaret.

Forsvarsministeriet (2012): Forsvarsministeriets miljø- og naturstrategi 2012-2015. Tilgængelig på www.forsvaret.dk.

Fredshavn, J.R., Ejrnæs, R., Damgaard, C., Nielsen, K.E. & Nygaard, B. (2011): Terrestriske habitatnaturtyper 2004-2010. NOVANA. Aarhus Universitet, DCE – Nationalt Center for Miljø og Energi, 168 s. - Videnskabelig rapport fra DCE - Nationalt Center for Miljø og Energi nr. 7 <http://www.dmu.dk/Pub/SR7.pdf>.

Miljøministeriet (2014): Bekendtgørelse nr. 682 af 18/06/2014 om standardvilkår i godkendelse af listevirksomheder. Listepunkt J203. Udendørs skydebaner.

Miljø- og Energiministeriet, Skov- og Naturstyrelsen, Hærens Operative Kommando (1999): Stold Skydeterræn - Drifts- og plejeplan 1999-2014. Tilgængelig på www.forsvaret.dk.

Naturstyrelsen (2010): Habitatbeskrivelser, årgang 2010-12 Beskrivelse af danske naturtyper omfattet af Habitatdirektivet (NATURA 2000 typer) Habitatbeskrivelser, ver. 1.04 Appendiks 4b.

Naturstyrelsen (2011a): <http://www.naturstyrelsen.dk/Naturbeskyttelse/invasivearter/Borger/Bekaempelse/Hentede> 2013.

Naturstyrelsen (2012): Habitatbeskrivelser, ver. 1.04 Appendiks 4b, 7. maj 2010. Opdateret for marine typer oktober 2012.

Naturstyrelsen (2014): Natura 2000-basisanalyse 2016-2021 Revideret udgave Sejerø Bugt, Saltbæk Vig, Bjergene, Diesebjerg og Bollinge Bakke Natura 2000-område nr. 154 Habitatområde H135 og H244 Fuglebeskyttelsesområde F94 og F99.

Naturstyrelsen (2016): Natura 2000-plan 2016-21. Sejerø Bugt, Saltbæk Vig, Bjergene og Bollinge Bakke Natura 2000-område nr. 154, Habitatområde H135, H244, Fuglebeskyttelsesområde F94, F99. Miljøministeriet, Naturstyrelsen.

Skov- og Naturstyrelsen (1993): Vejledning om naturbeskyttelsesloven. Med efterfølgende ændringer. Miljøministeriet.

Søgaard, B., & Asferg, T. (2007): Håndbog om dyrearter. Faglig rapport fra DMU nr. 635. Århus Universitet: Danmarks Miljøundersøgelser.

9. BILAG

9.1 Forsvarsministeriets generelle visioner for arealudviklingen

Forsvarsministeriets skyde- og øvelsesterræner og arealer, hvorpå der eksempelvis er anlagt flyvestationer, er erhvervet over en hundrede år lang periode. En stor del udgøres af arealer, der tidligere har tjent land- og skovbrugsmæssige formål. I takt med at jordbrugsdriften er ophørt eller ekstensiveret, er der på mange arealer blevet plads til den natur, der ellers er trængt i det omgivende intensivt udnyttede danske landskab. Ca. halvdelen af Forsvarsministeriets samlede areal er udpeget som Natura 2000-område, og ca. halvdelen heraf udgør naturtyper, der er udpegningsgrundlag for områderne. 2/3 af de udpegede naturtyper er i høj eller god naturtilstand. Ligeledes huser Forsvarsministeriets arealer et bredt udsnit af internationalt prioriterede og beskyttelseskrævende arter, herunder ikke mindst fuglearter, der er tilknyttet næringsfattige, våde og lysåbne naturtyper. Til dette kommer en række dansk beskyttede naturtyper, f.eks. næsten 1.000 søer samt moser, heder, overdrev mv. I alt ca. 15.000 ha er således registreret som beskyttet efter naturbeskyttelseslovens § 3. Der findes herudover 147 km beskyttet vandløb. Endelig rummer Forsvarsministeriets arealer værdifulde og typiske danske natur- og kulturlandskaber med et bredt og stabilt indhold af karakteristiske og ikke beskyttelseskrævende arter. Med indholdet af landskaber, naturtyper og arter og med mulighed for at give råderum for dynamik og processer, er Forsvarsministeriets arealer et meget væsentligt bidrag til at bevare og udvikle biodiversiteten i Danmark og Europa. Til dette kommer, at Forsvarsministeriets arealer har et betydeligt potentiale for at demonstrere bæredygtig forvaltning af biodiversitet samt for oplevelsesmuligheder for befolkningen.

Forsvarsministeriets miljø- og naturstrategi fra 2012-15 lægger vægt på, at der opretholdes en naturtilstand på Forsvarsministeriets arealer, der skaber de bedste betin-

gelses for bevarelsen af den naturlige flora og fauna. Det væsentligste virkemiddel hertil er at fortsætte ekstensiveringsprocessen, således at der i planlægningen - sammen med hensynet til udvikling af områdernes funktionalitet som uddannelsessteder - indlægges et overordnet hensyn til biodiversiteten med tilhørende dynamik og naturlige processer. Dette kræver en holistisk tilgang til arealforvaltningen, således at den klassiske sondring mellem skov-, landbrugs- og naturarealer afløses af en opfattelse, der på lang sigt udvikler landskab og natur i en integreret form på hele terrænet og ligeledes afstemt med landskaber og naturtyper i lokalområdet. Et redskab hertil er at opstille og beskrive den langsigtede landskabs- og naturudvikling i form af visioner for udviklingen på de enkelte delarealer. Hermed sikres en fælles referenceramme for de arealforvaltnings- og planlægningsmæssige tiltag.

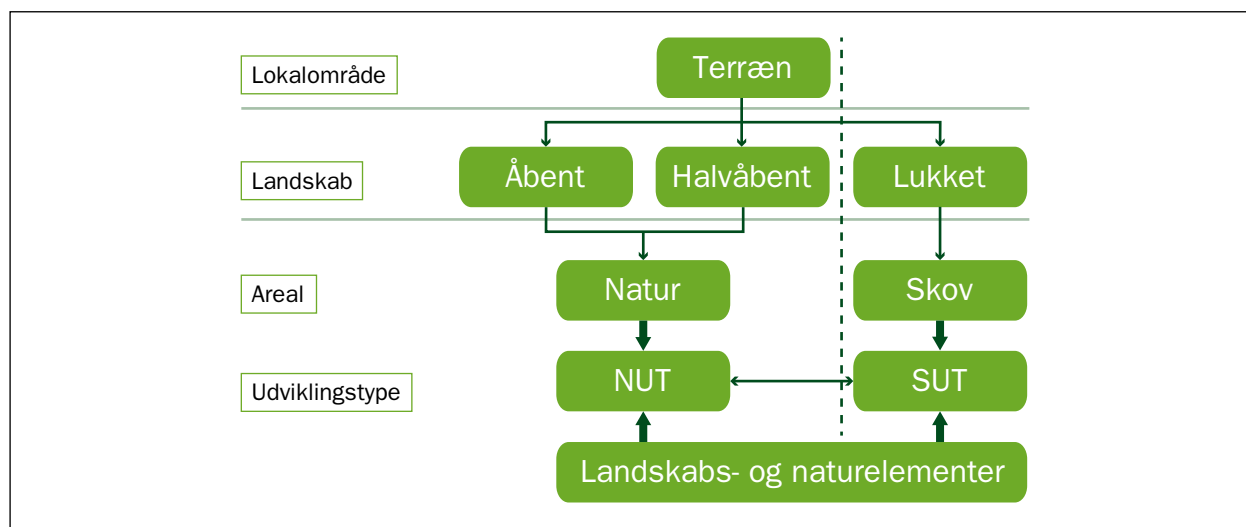
De større militære områder udgør arealmæssigt en væsentlig del af konkrete lokalområder i Danmark, hvor de ligger ruralt og med en klar underrepræsentation af vejanlæg og bebyggelse. De større områder repræsenterer ofte flere landskabstyper. Karakteristisk for mange er kyst-, klit- og hedelandskaber, ikke mindst skydeområderne, hvor de åbne landskaber bruges som nedslags- og målområder. En meget stor del udgøres af egentlige kulturlandskaber, særligt åbne områder, der er udviklet igennem agerbrug og skovdrift, hvoraf store dele er skabt igennem målrettet klitplantning eller egentlige skovbrugsformål, men hvor der også er væsentlige militære interesser, f.eks. i form af uddannelse i kamp i lukket terræn. En række arealer, særligt øvelsesarealerne, er præget af landskaber, der kan karakteriseres som "halvåbne", dvs. åbne arealer med spredt og ofte gruppevis bevoksning. Denne struktur er i mange tilfælde et produkt af en målsætning om at kunne tilrettelægge øvelser, så der skabes mulighed for kombineret skjul og fremrykning i samme område. Det halvåbne landskab er ligeledes et resultat af et åbent landskab, der er under

naturlig tilgroning. De åbne og halvåbne landskabstyper er komplementære til de skovbevoksede områder.

Det er på dette grundlag hensigtsmæssigt at udvikle tre typer af landskaber: Det åbne, det halvåbne (kratlandskab) og det lukkede (skovbevokset) - styret overordnet af en række vektorer, hvoraf de militære målsætninger og hensynet til naturbeskyttelse vægtes højest, og hvor publikumshensyn inddrages i størst muligt omfang. Med denne grundstruktur kan udviklingen af det enkelte areal systematiseres i arealudviklingstyper, der for de åbne og halvåbne områder betegnes naturudviklingstyper og for de lukkede (skovbevoksede) områder betegnes skovudviklingstyper. Opdelingen bygger ikke på en fordring om, at "natur" og "skov" anskues adskilt, men på at der i dansk skovbrug de sidste 10 år er udviklet et koncept for skovudviklingstyper, som er institutionaliseret og bredt anerkendt. Beskrivelsen af naturudviklingstyper skal ses som en parallel hertil dækkende ikke-bevoksede og delvist bevoksede områder, således at ethvert areal som udgangspunkt pålægges en arealudviklingstype. Skovudviklingstyper vil typisk dække skovbevoksede arealer, mens naturudviklingstyper vil dække øvrige

arealer (undtaget bebyggede områder, baneanlæg, veje etc.), hvoraf en stor del er pålagt administrative reguleringer efter naturbeskyttelses- og miljømålslovgivningen, mens visse arealer er ubeskyttede. Der er høj grad af interaktion imellem typerne. Grundlæggende er mange såvel bruger- som naturbeskyttelsesinteresser tilknyttet overgangszonen fra et areal til et andet, og ud fra visionen om en integreret og holistisk arealforvaltning skal skovudviklingstyperne og naturudviklingstyperne ses i meget tæt sammenhæng. Den eneste årsag til, at der her sondres er, at skovudviklingstyperne er et defineret og anerkendt koncept til udvikling af naturindhold på skovbevoksede områder, hvorimod naturudviklingstypebegrebet først for nyligt er formuleret.

Strukturen i form af landskabstyper og natur- og skovudviklingstyperne er skitseret på Figur 9-1, hvor det fremgår, at arealudviklingstyperne kan henføres til enten et åbent eller et halvåbent landskab. Med dette kan der foretages en systematisering, idet det åbne og halvåbne landskab grundlæggende kan defineres og derefter parres med de forskellige naturudviklingstyper, mens skovudviklingstyperne vil høre sammen med det lukkede landskab.

Figur 9-1: Diagram over flowet fra landskab over areal til arealudviklingstype. Den lodrette stiplede linje indikerer den administrative opdeling i planlægning for skov (skovudviklingstyper) og natur (naturudviklingstyper), men samtidig at skov og natur ud fra en biodiversitetssynsvinkel ikke kan adskilles. Den vandrette pil nederst tilkendegiver muligheden for, at der med naturudviklingstyper på sigt kan udvikles arealer og landskaber, der er lukkede, og tilsvarende at der med skovudviklingstyper kan udvikles halvåbne arealer og landskaber. Landskabs- og naturelementer er mindre enheder, men fortsat vigtige for den samlede funktionalitet.

9.1.1 LANDSKABSTYPER

De åbne og halvåbne landskabstyper er komplementære til de skovbevoksede områder. Mindre arealer, der er bevokset med træer, f.eks. hegn, krat og remiser, er at opfatte som landskabs- og naturelementer. Det samme gælder søer og vandløb.

Landskabstyper skal have en sammenhængskraft og en vis individuel størrelse. Samtidig bør de ud fra en naturmæssig vurdering planlægges, så de giver harmoni, det vil sige, at den halvåbne type sikrer overgangen fra åben til lukket, selvom der kan være militære brugsformål, der tilsiger en mere brat overgang fra tæt bevoksning (skjul) til helt åbent areal (ildterræn).

Landskabstyper skal ydermere ses i en topografisk kontekst. Topografien skaber i sig selv et landskab, og bevoksningsgraden skal afstemmes med topografiske forhold, herunder såvel æstetik, udsigtsforhold, kystnærhed mv. som militære fordringer i forhold til dækning og udsyn, hvor topografien i sig selv er en afgørende faktor.

Et vigtigt forhold er landskabstypernes funktionalitet i forhold til opretholdelse og styrkelse af biodiversitet. I denne sammenhæng skal der lægges vægt på såvel et højt naturindhold i form af stabile naturtyper og leveste-

der som på landskabets strukturelle sammenhængskraft, der skal sikre plante- og dyresamfundenes naturlige spredning og genetiske udveksling.

ÅBENT LANDSKAB

Et yderpunkt i forhold til bevoksningsgrad er landskabet helt uden træbevoksning. Dette er kendetegnende for en stor del af de landskaber og naturtyper, der findes på Forsvarsministeriets arealer, f.eks. de store klit- og hedeområder på Oksbøl Skyde- og Øvelsesterræn og eng- og strandengsarealer på en række kystnære skydeområder. Naturmålsætningen for disse arealer vil som udgangspunkt være at sikre det helt åbne landskab, men de militære interesser kan fordrer en vis grad af f.eks. gruppevis bevoksning. Den naturlige udvikling er, at sådanne områder på sigt gror til, og der vil kræves en konstant plejeindsats for at hindre denne naturlige proces. De relevante behandlingsmodeller vil typisk være rydning, slåning, afbrænding eller afgræsning, hvormed man vil kunne bevare det åbne landskab.

En variation af det åbne landskab er landskabet med enkeltstående træer eller enkelte indslag af grupper af træer, f.eks. en lille lund, et krat eller et levende hegn. Sådanne strukturer medfører ikke en grad af halvåbenhed, men skal ses som naturelementer i det åbne landskab.

Åbent landskab.

Halvåbent landskab.

HALVÅBENT LANDSKAB

Det halvåbne landskab kan have en karakter af jævnt spredt bevoksning – typisk i tilfælde, hvor der sker en naturlig indvandring af træer gennem frøspredning.

Tætheden af træer vil her typisk være størst tæt på frøkilden. Den spredte bevoksning kan også opstå ved bevidst pleje, så der ved rydning og slåning efterlades enkelttræer med en nogenlunde konstant afstand. Graden af åbenhed kan f.eks. angives ved en bevoksningskvotient.

Mere typisk er det dog, at det halvåbne landskab har en gruppevis bevoksning af træer, enten som produkt af, at klynger af træer udvikler sig i læ af hinanden, eller i kraft af topografi og små variationer i jordbunds- og hydrologiforhold. Den gruppevise struktur kan skabes

aktivt ved jordbearbejdning og plantning, tilfælde og i er mange tilfælde en ideel struktur i forhold til militære øvelsesaktiviteter.

Det åbne og det halvåbne landskab udvikles gennem etablering af naturudviklingstyperne, se i afsnit 9.1.2.

LUKKET LANDSKAB

Det lukkede landskab er i denne sammenhæng synonym med skov, men der findes mange skovstrukturer og grader af lukkethed. Også skoven kan være jævnt eller gruppevis bevokset, og lukketheden skal ses vertikalt, hvor et tætsluttende kronedække giver en åben og artsfattig karakter i skovbunden, mens stort lysindfald vil sikre et mere udbredt bunddække og et lukket skovbunds billede.

Lukket landskab.

Blandt de egentlige skovudviklingstyper vil græsnings-skoven være åben. Det samme gælder skovengen, som rettelig er en naturudviklingstype, snarere end en skovudviklingstype, men som traditionelt medregnes til skovudviklingstyperne.

Skovudviklingstyperne er strukturmæssigt meget varierende, og der vil i de fleste kunne findes delarealer, der har en meget lukket karakter. Det vil dog oftest være typer med lystræarter som hovedtræart, der giver den tætteste underskov, f.eks. egedominerede skove. Den urørte skov vil også skabe en tæt underskov og et kaotisk skovbillede. Det lukkede landskab udvikles gennem etablering af skovudviklingstyperne, se afsnit 9.1.3.

9.1.2 NATURUDVIKLINGSTYPER

På Forsvarsministeriets arealer udgør hede, overdrev, eng, mose og slette tilsammen en meget stor del af det samlede areal. Der er på dette grundlag foretaget en systematisering, der har resulteret i syv naturudviklingstyper: "Kysthede", "Indlandshede", "Overdrev", "Eng", "Mose", "Strand", og "Slette".

9.1.3 SKOVUDVIKLINGSTYPER

Skovudviklingstyper beskriver på grundlag af kortlægning af dyrkningsvilkår på en given lokalitet den bevoksningstype, der ønskes på lang sigt og er således Forsvarsministeriets redskab til at gennemføre den skovpolitik, der er fastlagt. Skovudviklingstypen omfatter desuden en vurdering af muligheden for produktion samt en beskrivelse af de naturmæssige, kulturhistoriske og rekreative udviklingsmål for skovtypen. Skovens biologiske diversitet med fokus på at fremme den lysåbne skov og med løbende konvertering til løvskov prioriteres højt.

9.2 Modeller

Mange aktiviteter går igen fra areal til areal og i øvrigt fra terræn til terræn. Det er derfor hensigtsmæssigt at samle de overordnede beskrivelser af identiske typer af aktiviteter, også kaldet "modeller". Samlet fungerer modellerne således som en værktøjskasse for beskrivelsen af de konkrete aktiviteter, der fremgår af det følgende afsnit, og som henfører aktivitetstyperne til de enkelte

delarealer. Det er i nogle tilfælde tilstrækkeligt alene at henvise til en model, men i de fleste tilfælde suppleres med en yderligere beskrivelse af aktiviteten på den konkrete lokalitet. I en række tilfælde er tiltagene på det enkelte areal dog så individuelle, at det ikke er fundet hensigtsmæssigt at udarbejde en egentlig model. Her vil aktiviteten beskrives specifikt - i visse tilfælde med reference til en separat projektbeskrivelse.

Forsvarsministeriet har vedtaget en række generelle retningslinjer for arealdrift og -pleje, formuleret som bestemmelser. Materialet er retningsgivende for de opstillede aktivitetsmodeller, og en række af bestemmelsernes forskrifter er overført til modellerne og ligeledes til de generelle regelsæt, der er opstillet for Stold Skydeterræn. For yderligere oplysninger henvises til de enkelte bestemmelser:

- Forsvarets Bygnings- og Etablisementstjenestes bestemmelse for drifts- og plejeplaner.
- Forsvarets Bygnings- og Etablisementstjenestes bestemmelse for drift og pleje af skovbevoksede, fredskovspligtige arealer.
- Forsvarets Bygnings- og Etablisementstjenestes bestemmelse for drift og pleje af lysåbne natur- og landbrugsarealer samt ikke-fredskovspligtige arealer.
- Forsvarets Bygnings- og Etablisementstjenestes bestemmelse for bevarelse og pleje af fortidsminder og andre kulturspor.
- Forsvarets Bygnings- og Etablisementstjenestes bestemmelse for forebyggelse og bekæmpelse af invasive plante- og dyrearter.
- Forsvarets Bygnings- og Etablisementstjenestes bestemmelse for vildtpleje, jagt, regulering og fiskeri.
- Forsvarets Bygnings- og Etablisementstjenestes bestemmelse for offentlighedens rekreative anvendelse af Forsvarets arealer.

En beskrivelse af de modeller, der tages i anvendelse på Stold Skydeterræn, er gennemgået detaljeret nedenfor. Det drejer sig om modeller, der beskriver rydninger og slåninger af lysåben natur, bekæmpelse af invasive plantearter, hensyn til publikum og hensyn til særligt beskyttelseskævende dyrearter. Beskrivelsen af model-

lerne foretages på et overordnet niveau. Den konkrete lokale anvendelse af modellerne på Stold Skydeterræn er beskrevet i kapitel 7.

En række aktiviteter kan kræve myndighedstilladelse forud for gennemførelse. Hovedreglen er, at ethvert tiltag, der ikke regelmæssigt og igennem en årrække lovligt har været gennemført på et areal, kræver enten anmeldelse til eller tilladelse hos myndighederne. Emnet er uddybet under beskrivelsen af de enkelte aktivitetsmodeller. Kun de modeller, som er relevante for Stold Skydeterræn, nævnes.

Model 1. Rydning

Rydning kan iværksættes på alle lysåbne naturtyper, der er tilgroet eller er under tilgroning med træagtig opvækst (mindre end cirka 10 cm i diameter). Særligt slette, græsland, mose og mange landskabselementer som f.eks. fortidsminder plejes ved rydning. Fældning af planterede skovbevoksninger med efterfølgende konvertering til lysåbne naturtyper betragtes i denne forbindelse også som rydning.

Rydningens gennemførelse afhænger af tilgroningens karakter. Hvor tilgroningen er massiv, vil der være behov for en relativt omfattende førstegangspleje, der kan muliggøre efterfølgende løbende vedligeholdelse ved eksempelvis slåning, afgræsning eller afbrænding. Tiltagene kan udføres såvel motormanuelt som maskinelt afhængig af situationen. Rydningen kan gennemføres som en total rydning, hvor i princippet al opvækst nedskæres og fjernes. Af hensyn til blandt andet militæranvendelse, landskabsæstetik samt større dyr og fugle kan rydningen undertiden gennemføres som en delvis rydning, hvor der efterlades enkelte eller grupper af træer og buske. Rydningens ønskede karakter indgår for de enkelte rydningsprojekter i aktivitetsbeskrivelserne. På beskyttede naturarealer skal det nedskårne materiale fjernes fra arealerne, hvis dette er muligt.

Som hovedregel gælder for alle ubefæstede arealer i landzone en rydningspligt (undtaget blandt andet fredskovspligtige arealer), der omfatter både traditionelle landbrugsarealer samt halvkulturarealer som f.eks.

eng og hede. På disse arealer må der ikke forekomme opvækst af træer og buske ældre end 5 år regnet fra 2004. Lavtvoksende dværgbuske på hedearealer (f.eks. hedelyng og revling) betragtes ikke som opvækst.

Rydning medfører oftest en ændring af naturtilstanden og må på beskyttede naturarealer som udgangspunkt ikke udføres uden dispensation fra den relevante myndighed. For fredskovspligtige arealer kan der også kræves dispensation, hvis ikke skovlovens generelle muligheder for etablering af nye åbne naturarealer kan finde anvendelse.

Model 2. Slåning

Slåning er velegnet til vedligeholdende pleje på hede, slette og strandeng samt brandbælter, hvor den træagtige opvækst ikke er for kraftig (stængel/rodhals mindre end 1 cm i tværsnit).

Slåning foretages maskinelt. Ved slåning af græsarealer og lignende skal der sigtes mod en mosaikstruktur, hvor både slåede og ikke-slåede arealer indgår. Risikoen for at dræbe vildt skal minimeres, f.eks. ved forudgående bortskræmning eller langsom fremkørehastighed, og større græsarealer slås fra markcentrum og ud imod kanten. Afslået lyng skal fjernes fra arealerne, og det tilstræbes ligeledes, at afslået græs bortskaffes. En variant af slåning er høslæt, hvor afslået græs tørres eller wrappes til bortkørsel og anvendelse som foder eller brændsel.

Græsarealer kan med fordel slås minimum en gang årligt, hvorimod slåning af hede skal ske mindre hyppigt med henblik på en rotation, hvor det enkelte areal ved slåning eller andre plejemetoder ikke forynges hyppigere end cirka hvert 10. år. Slåning på hedearealer skal betragtes i sammenhæng med afskrælning af lyngtørven (morlaget), der fjerner mange næringsstoffer og plejer hedernes næringsfattighed.

Af hensyn til dyrelivet må slåning kun gennemføres i perioden 15/7 – 15/4. På arealer, hvor vegetationen holdes kortklippet gennem hele perioden, må slåning dog gennemføres hele året. Andre tidspunkter for slå-

ning kan være aktuelt i forbindelse med bekæmpelse af invasive arter.

Førstegangsslåninger vil umiddelbart være at betragte som dispensationskrævende i relation til naturbeskyttelsesloven på beskyttede naturtyper.

Model 3. Opsamling af afslået materiale

Opsamling af afslået materiale gennemføres for at fjerne flest mulige næringsstoffer. På den måde bidrager det på næringsfattige naturtyper til at opnå de ønskede vækstbetingelser.

Opsamling af afslået materiale kan gennemføres både på arealer, hvor der er foretaget slåning og på arealer, hvor der foretages slåning/knusning. Opsamling udføres, så mindst 90 % af det afslåede materiale fjernes. Opsamling skal ske enten i samme arbejdsgang som slåning eller senest 1 uge efter slåningen. Disse kvalitetskrav skal være overholdt for minimum 80 % af arealet. Afvigelse må ikke være samlet et sted, men skal være jævnt fordelt over hele terrænet.

Det afslåede materiale skal presses i baller og deponeres ved kørefast vej, eller det kan deponeres i løs form ved kørefast vej efter nærmere anvisning. Hvilke muligheder, der anvendes, er afhængig af terræn, type af materiale, afsætningsmuligheder og fremkomsten af nye anvendelsesmuligheder.

Model 4. Afgræsning

Ved et passende græsningstryk kan afgræsning modvirke tilgroning med høj urte- og græsvegetation samt træer og buske. I modsætning til rydning kan afgræsning kun sjældent genskabe lysåbne naturtyper, men først og fremmest bidrage til at vedligeholde eksisterende lysåbne arealer. I forhold til den militære arealudnyttelse er afgræsning dog ofte problematisk - særligt i skydeområder, hvor græssende dyr kan blive ramt, og hvor tilsyn kan være besværliggjort i perioder med vedvarende skydeaktiviteter. I skydeområder kan afgræsning derfor, som udgangspunkt, kun lade sig gøre i skydefri perioder af en vis varighed f.eks. i sommerferien.

Græsning foretages i så store områder, at indhegning, udsætning og pasning af dyr bliver så rationel som muligt. Indenfor større hegnede arealer foretages afgræsningen om muligt i rotation i delhegn, så der opstår forskellige stadier af afgræsning. Intensiv afgræsning, i en kort periode kan have stor naturværdi og er en god plejemetode på skydeområder, hvor afgræsningen skal tilpasse sig skydeaktiviteterne. Art og race vælges efter lokale muligheder, egnethed, vegetationstyper, jordbund, hydrologiske forhold mv., men der tilstræbes at anvendes robuste racer. Hegning, vanding, læ og andre dyrevelfærdsmæssige forholdsregler skal tilgodeses igennem forpagtningsaftale.

Afhængig af græsningstrykket og historikken kan afgræsning opfattes som enten vedligeholdende pleje af hidtidig tilstand eller en reel ændring af naturtilstanden. Påbegyndelse af afgræsning kan på den baggrund være dispensationskrævende i forhold til naturbeskyttelsesloven. Skovloven muliggør under visse forhold afgræsning på skovbevoksede og ubevoksede fredsskovpligtige arealer.

Model 5. Invasive arter

Invasive arter udgør en væsentlig trussel for en række af de naturtyper og arter, der findes på Forsvarsministeriets terræner. Invasive arter er plante- eller dyrearter, der ved menneskets direkte eller indirekte hjælp er flyttet fra én del af verden til en anden og her påvirker biodiversiteten negativt.

Modellen opstilles som redskaber til forebyggelse og bekæmpelse af invasive arter for at værne hjemmehørende og beskyttelseskrævende arter og naturtyper samt øvrige driftsmålsætninger på Forsvarsministeriets terræner mod negative effekter af invasive arter og for at modvirke, at terrænerne udgør udviklings- og spredningssteder for invasive arter.

Der er 20 terrestriske og 4 akvatiske plantearter, der er registreret som invasive arter i Danmark. Hertil kommer et mindre antal arter, som forekommer i Danmark i forholdsvis begrænset antal, men som vurderes at kunne optræde invasivt på sigt. Der er store regionale forskelle på de invasive arters udbredelse, hyppighed,

Aktivitet	JAN	FEB	MAR	APR	MAJ	JUN	JUL	AUG	SEP	OKT	NOV	DEC
Skovning, flisning, knusning												
Fældning af træer, som potentielt er redetræer for kolonirugende fugle												
Fældning af træer, som potentielt er redetræer for rovfugle og ugler												
Fældning af hule træer og træer med spættehuller												
Fældning af træer, som potentielt er redetræer for ørne, sort stork eller rød glente												
Aktiviteter, der kan ødelægge områder med digesvalereder												
Afbrænding af hede												
Slåning og rydning af hede												
Slåning af græsarealer 1. gang												
Oprensning af vandhuller												

Signatur	Forklaring
	Aktiviteten må ikke gennemføres
	Aktiviteten bør ikke gennemføres
	Aktiviteten kan gennemføres

Figur 9-2: Aktivitetstypernes tilladte gennemførselsperioder (FBE, 2011).

spredningspotentiale og skadevirkning. På Forsvarsministeriets arealer er der særlig fokus på følgende arter: rynket rose, bjergfyr, kæmpe-bjørneklo, japansk pileurt/kæmpe-pileurt og glansbladet hæg.

Alle invasive plantearter bekæmpes igennem en række af de ovenstående modeller, såsom rydning, slåning, afgræsning og afbrænding. I visse tilfælde er opgravning/rykning praktisk overkommeligt. Kæmpe-bjørneklo kan bekæmpes kemisk under særlige forudsætninger, men ellers ved rodstikning, skærmbakning, slåning og afbrænding. Bekæmpelsesmetoden afhænger af antallet af individer i bestanden, hvilket stadie bestanden befinder sig i, samt dens voksested.

Model 6. Artsbeskyttelse

For at tilgodese særligt beskyttelseskrævende arter er for alle Forsvarsministeriets arealer opstillet ovenstå-

ende retningslinjer, Figur 9-2 for så vidt angår aktiviteter-nes tidsmæssige gennemførelse.

Model 7. Publikumshensyn

Forsvarsministeriets arealer vil normalt være åbne for publikum efter de retningslinjer, der fremgår af ordensreglementet (placeret ved indfaldsveje til terrænet), når der ikke foregår militær aktivitet på arealerne (typisk helligdage, weekender og aftener). Visse skydeområder, flyvestationer, depot- og tankområder, tekniske installationer mv. kan være permanent afspærret for publikum af sikkerhedsmæssige hensyn i form af eksempelvis ved fare for udetoneret, sprængfarlig ammunition i området.

For at udvikle mulighederne for den offentlige rekreative brug af arealerne arbejder Forsvarsministeriets Ejendomsstyrelse målrettet på at etablere og vedligeholde samarbejder med relevante interesseorganisationer.

Gennemførelse af organiserede aktiviteter kræver forudgående tilladelse fra Forsvarsministeriets Ejendomsstyrelse. I vurderingen af om et arrangement kan gennemføres, lader Forsvarsministeriets Ejendomsstyrelse indgå lokale hensyn til naboer, naturbeskyttelse mv. For særlige aktiviteter kan Forsvarsministeriets Ejendomsstyrelse af praktiske hensyn udarbejde en kvote for hvor mange arrangementer, der årligt kan gennemføres.

Drifts- og plejeplanerne er centrale redskaber i formidlingen, og disse skal derfor fremstå informative og være let tilgængelige. Drifts- og plejeplaner og tilhørende formidling udgives i et godkendt layout. I forbindelse med udarbejdelse og revision af drifts- og plejeplaner udgives i de fleste tilfælde en vandretursfolder, der skal være tilgængelig på såvel papirform som i en elektronisk udgave på Forsvarsministeriets Ejendomsstyrelses hjemmeside. Ved indfaldsveje og stier til terrænet opsættes informationsstandere, hvor blandt andet vandretursfoldere samt yderligere information er tilgængelig. På arealer, der helt eller i store dele er permanent lukkede for offentlighedens adgang, gennemføres guidede ture.

9.3 Retningslinjer for Forsvarsministeriets anvendelse af skyde- og øvelsesterræner

Retningslinjerne er fastlagt af Skov- og Naturstyrelsen i 1990'erne i relation til naturbeskyttelseslovens § 3, og er her bearbejdet i medfør af kommunalreform og ændret jagtadministration.

Store dele af militærets skyde- og øvelsesterræner er tidligere landbrugsarealer. Ved overgangen til militære øvelsesområder ekstensiveres landbrugsdriften enten kraftigt eller ophører helt, hvilket ofte muliggør forskellige beskyttede naturtypers opståen. Imidlertid hindrer dette ikke fortsat gennemførelse af de militære aktiviteter, som er områdernes hovedformål.

Som efter de hidtil gældende regler er naturbeskyttelseslovens § 3 nemlig ikke til hinder for en fortsættelse af de beskyttede arealers hidtidige benyttelse. Dette

gælder også militærets hidtidige benyttelse af arealer og anlæg mv.

Såfremt Forsvarsministeriet ejer, erhverver eller lejer arealer, som ikke hidtil har været anvendt til øvelsesformål, vil en overgang til øvelsesformål, der medfører ændringer i tilstanden, derimod kræve tilladelse. En væsentlig intensivering af en hidtil militær benyttelse vil ligeledes kræve tilladelse fra den pågældende kommune, jf. lovens § 3 og § 65, stk. 3.

Militære aktiviteter

I tilfælde hvor et større areal anvendes til øvelsesformål (f.eks. Oksbøl Skyde- og Øvelsesterræn) vil forskellige dele af området kunne have forskellig benyttelsesintensitet. Vurderingen af, om en aktivitet kræver tilladelse efter lovens § 3, bør derfor ske på grundlag af intensiteten af det pågældende "delområdes" hidtidige anvendelse. Indenfor hvert "delområde" vil den hidtidige anvendelsesgrad kunne fortsætte.

F.eks. vil "delområder", hvor kørsel og lejlighedsvis bortslidning af vegetationen samt dozning, gravning og indgreb i vandløb har fundet sted, fortsat kunne benyttes på denne måde. Dette omfatter også flytning af de enkelte aktiviteter indenfor delområdet, f.eks. flytning af spor efter bælteketretøjer. Variationer i aktiviteten, f.eks. ændringer i koncentrationen af bæltespor indenfor de mest benyttede arealer, må anses som i overensstemmelse med hidtidig benyttelse, i hvert fald indenfor ret vide rammer. Derimod vil et sammenhængende areal, der f.eks. ikke hidtil har været anvendt til kørsel med bælteketretøjer eller lejlighedsvis indgreb i vandløb, ikke uden tilladelse kunne anvendes på denne måde.

Opførelse af permanente anlæg kræver som udgangspunkt tilladelse, f.eks. bygninger, skydevolde og skydebaner. Mindre enkeltstående indretninger (f.eks. "kulisser") af træ eller tilsvarende materiale, som let kan fjernes, kan dog etableres uden tilladelse.

Foranstaltninger, som bevirker, at et areal varigt glider ud af den pågældende naturtype-definition, kræver tilladelse. Dette gælder f.eks. tilplantning af heder eller dræning af vådområder.

Ikke militære aktiviteter

For ikke militære aktiviteter på øvelsesområder gælder de samme regler som for civile aktiviteter udenfor øvelsesterrænet. Dette indebærer bl.a., at anlæg af vildtagre på beskyttede naturtyper indenfor øvelsesterrænet kræver tilladelse efter naturbeskyttelsesloven.

Tvilstilfælde

I tilfælde hvor militæret er i tvivl, om der kræves tilladelse til en aktivitet eller et anlæg, vil forespørgselsordningen i § 8 i Bekendtgørelse nr. 1172 af 20. november 2006 om beskyttede naturtyper kunne anvendes. Det vil sige, at militæret kan rette henvendelse til den relevante kommune, som inden 4 uger skal besvare forespørgslen. Der henvises i denne forbindelse til Vejledning om naturbeskyttelsesloven (Skov- og Naturstyrelsen, 1993).

9.4 Høringsnotat vedrørende indkomne forslag til "Stold Skydeterræn 2015-2029"

9.4.1 Baggrund

Forsvarsministeriets Ejendomsstyrelse gennemfører gennem drifts- og plejeplaner en 15. årig planlægning for Forsvarsministeriets arealer.

Der er tradition for, at forslag til drifts- og plejeplaner efter den interne bearbejdning forelægges til ekstern høring blandt myndigheder, organisationer og øvrige interesserede. Denne proces blev for nærværende drifts- og plejeplanen for Stold Skydeterræn igangsat jf. høringskrivelse d. 15. april 2016, hvor høringsmateriale (Drifts- og plejeplan med tilhørende kort) var vedlagt. Høringsfristen blev fastsat til den 13. maj 2016.

I nedenstående tabel fremgår det hvilke interessenter, som er blevet hørt, samt hvilke høringssvar der er modtaget inden for høringsfristens udløb:

Institution	Høringssvar
Naturstyrelsen Vestsjælland	
Kalundborg Kommune	√
Danmarks Naturfredningsforening	√
WWF – Verdens Naturfond	
Dansk Ornitologisk Forening	√
Danmarks Jægerforbund	
Friluftsrådet	
Dyrenes Beskyttelse	
Verdens Skove	
Dansk Entomologisk Forening	
Dansk Pattedyrforening	√
Nordisk Herpetologisk Forening	
Kulturstyrelsen	

Høringssvarene kan ses i bilag 9.5 i deres fulde ordlyd. Relevante høringssvar er indarbejdet i de pågældende kapitler i nærværende drifts- og plejeplan og beskrives temavist i det følgende. Indarbejdelse af høringssvar foretages uden yderligere formel høring.

9.4.2 Gennemgang af temaer

De følgende afsnit gennemgås temavist de indkomne bemærkninger, således at der refereres til de enkelte høringssvar (normal skrift) i visse tilfælde med konkrete citater fra høringssvarene indskrevet. Derefter foretages en vurdering (kursiv) og til slut beskrives en beslutning om opfølgning (fed).

Generelt

Det helt overordnede indtryk af høringssvarene er, at der er generel god opbakning og anerkendelse af planen, der beskrives som "forbilledlig" og "fin gennemarbejdet plan". Alle høringssvar rummer konstruktive forslag til konkrete ændringer og forbedringer.

Det vurderes på dette grundlag, at forslaget til drifts- og plejeplan for Stold Skydeterræn som helhed accepteres af de hørte instanser. Der skønnes ikke at være kommentarer, der nødvendiggør ændringer, der kræver en fornyet konsultation hos de militære brugere.

Der foretages ingen ændringer.

Arter

Dansk Pattedyrforening påpeger, at ræv er en del af den naturlige fauna i Danmark, og at der derfor ikke bør iværksættes reguleringer af ræv, uden at der foreligger en "beviselig påvirkning af rævens tilstedeværelse" og at mink kun bør reguleres udenfor yngletiden.

Regulering af ræv er nævnt i evalueringen af den tidlige plan, men er ikke medtaget som en aktivitet i nærværende plan. Der forudsættes således ikke regulering af ræv i planperioden.

Det tilføjes planen, at der kun foretages regulering af mink udenfor yngletiden.

I afsnit 7.4 vil aktivitetsbeskrivelsen vedrørende bekæmpelse af mink blive rettet til følgende: "Der foretages bekæmpelse af mink udenfor dennes yngletid i samarbejde med naboer".

Kalundborg Kommune bemærker, at der fra kommunal side vil kunne blive stillet vilkår om tidspunkter for oprensning af vandhuller, der ikke er i overensstemmelse med de i planen angivne perioder "af hensyn til evt. tidligere ankomende individer", og arter (af padden) der "først går på land sent".

Forsvarsministeriet vil til enhver tid tilrette de faktiske driftsaktiviteter til de vilkår, der stilles fra myndighedernes side.

Der foretages ingen ændringer.

Kalundborg Kommune forslår, at der i gennemgangen af de fredede arter "kunne henvises til gennemgangen af Bilag IV-arter".

Der henvises i gennemgangen af fredede arter (afsnit 4.5.6) til afsnit 4.5.2 Bilag IV-arter.

Der foretages ingen ændringer.

Dansk Ornitologisk Forening bemærker, at engryle ofte yngler på Stold Skydeterræn.

Teksten i drifts- og plejeplanen tilføjes dette.

Teksten vedr. fuglelivet på Stold Skydeterræn side 35 tilføjes: "Almindelig ryle eller engryle, der er den underart der yngler i Danmark, er en meget sjælden ynglefugl i Danmark. Arten yngler primært på fugtige, afgræssede strandenge. Engryle er observeret ynglende på Stold Skydeterræn (DOF, 2016)".

Dansk Pattedyrforening bifalder, at der lægges op til en nærmere undersøgelse af mulighederne for at etableres overvintringspladser for flagermus i de gamle ammunitionsmagasiner.

Der foretages ingen ændringer.

Rydninger

Dansk Ornitologisk Forening ønsker områdets tilstand bevaret med den planlagte reduktion af rynket rose. Danmarks Naturfredningsforening er ligeledes glade for, at man "tager hul på fjernelse af den invasive art rynket rose", og mener at den planlagte aktivitet er et godt forslag. Kalundborg Kommune ønsker dog, at det bliver overvejet, om den planlagte aktivitet er tilstrækkelig til at bekæmpe arten.

Kalundborg Kommune ønsker desuden, at der er større intervaller imellem nedskæring af slåen, således at rodskud bekæmpes, men at de gamle slåenkrat bevares.

Det er Forsvarsministeriets erfaring, at rynket rose generelt er svær at bekæmpe. Der gennemføres i øjeblikket forsøg på militære øvelseshæder med nedskæring/opgravning af arten kombineret med afgræsning. Hvis den planlagte aktivitet på Stold Skydeterræn viser sig

at være utilstrækkelig til at bekæmpe arten, vil der blive gennemført yderligere tiltag efter nærmere aftale med de ansvarlige myndigheder.

Vedrørende nedskæring af slåenkrat foretages dette efter ønske fra de militære brugere af området. Slåenkrattet har flere steder en højde, der hindrer et tilstrækkeligt udsyn til at kunne gennemføre de militære øvelsesaktiviteter forsvarligt.

Der foretages ingen ændringer.

Natura 2000-vurdering

Kalundborg Kommune antager, at det er Forsvarsministeriet, der foretager den nærmere vurdering af flugtskydebanens påvirkning af Natura 2000-området.

Aktiviteten er beskrevet i afsnit 7.6 og er således en del af de aktiviteter, som Forsvarsministeriet gennemfører i planperioden.

Der foretages ingen ændringer.

Diverse bemærkninger

Kalundborg Kommune bemærker, at de endelige Natura 2000-planer 2016 er offentliggjorte den 20. april 2016.

Planens tekst vil blive korrigeret, således at den er fuldt opdateret i forhold til de nu godkendte Natura 2000-planer for 2016-2021 (afsnit 4.5.1, 4.5.1.1, og 8).

Kalundborg Kommune forslår, at beskrivelsen af habitatnaturtypernes prognose udelades, da den umiddelbart står i kontrast til beskrivelsen af naturtilstanden.

Forslaget tages til efterretning og beskrivelse af naturtypernes prognose fjernes fra planen.

Kalundborg Kommune bemærker, at naturtypen kalkoverdrev mangler i tabellen afsnit 7.1 Id 1-1.

Det er korrekt, at enebærklitten også er omfattet af habitatnaturtypen kalkoverdrev. I skemaet er området benævnt enebærklit, da det her bruges som en lokalitets-

tetsbeskrivelse jævnfør kolonnens navn – ikke som en beskrivelse af habitatnaturtyperne. Da dette kan misforstås ændres lokalitetsbeskrivelsen.

Lokalitetsbeskrivelsen til Id 1-1 afsnit 7.1 ændres til: "Skydeterrænets sydlige del".

Kalundborg Kommune ønsker tilføjet en nærmere beskrivelse af, hvor hyppig den menneskelige aktivitet er på Stold Skydeterræn i stedet for at der blot nævnes, at der er få øvelsesdage om året.

Forsvarsministeriet kan ikke beskrive nøjagtigt hvor mange øvelsesdage, der er på skydeområdet, idet det kan variere for år til år. Med de nuværende øvelsesbehov vil antallet dog som beskrevet være få. Ændrede øvelsesbehov kan ændre dette.

Der foretages ingen ændringer.

Bilag 9.5 Hørings svar

Dansk Pattedyrforening:

13. maj 2016

Dansk Pattedyrforenings hørings svar drifts- og plejeplan for Stold Skydeterræn

Hermed fremsendes Dansk Pattedyrforenings hørings svar til udkast til drifts- og plejeplan for Stold Skydeterræn.

Ræv

Ræven er en del af den naturlige fauna i Danmark og dens frie færden i landskabet bør accepteres i videst mulig udstrækning. Dansk Pattedyrforening mener, at der skal være tungtvejende argumenter for at iværksætte regulering af ræv. Der bør som minimum foreligge en bevisselig påvirkning af rævens tilstedeværelse på ynglefuglene før regulering iværksættes. Så vidt vi kan vurdere ud fra driftsplanen foreligger der ingen faglig vurdering af rævens påvirkning på områdets ynglefugle. Dansk Pattedyrforening mener, at jagt og regulering i arters yngletid i udgangspunktet er uacceptabel og at en eventuel regulering skal foretages uden for yngletiden.

Mink

Da minken ikke er en hjemmehørende art og kan have en betydelig negativ effekt på bl.a. ynglefugle anerkender Dansk Pattedyrforening at regulering af mink kan være nødvendig. Dog bør heller ikke minken reguleres i yngletiden. Anbefalinger fra "Afrapporteringen af minkprojektet 2010" bør følges: for at undgå at minkunger efterlades før de kan klare sig selv, bør det så vidt muligt undgås at regulere i yngletiden fra maj måned frem til august. Hvis en fanget hunmink er dleglivende, skal ungerne så vidt muligt findes og aflives. Hulen kan formentligt opspores af hunde.

Desuden er det værd at bemærke, at visse studier viser at bestandstætheden af ræve har en begrænsende effekt på tætheden af mink (Carson *et al.*, *Long-term data on invaders: when the fox is away, the mink will play*: Biological Invasions 12, 633- 641). Ræven har ikke samme fourageringsmønster som minken og er desuden en hjemmehørende art. Man bør derfor være opmærksom på at omfattende rævebekæmpelse i områder med høj tæthed af mink kan have u hensigtsmæssige konsekvenser i form prædator- frigørelse og dermed stigning i minkbestanden. Dette vil modvirke de positive effekter af minkbekæmpelsen.

Flagermus

Flagermus har brug for kolde men frostfrie, uforstyrrede overvintringspladser så derfor er muligheden for at etablere rasteplasser for flagermus i de gamle ammunitionsmagasiner interessant og Dansk Pattedyrforening bifalder at der lægges op til en nærmere undersøgelse af mulighederne.

Med venlig hilsen

Kalundborg Kommune:

Hermed de overordnede kommentarer:

Forbilledlig, om end lidt teksttung Drift- og Plejeplan med nogle gentagelser, f.eks. i læsevejledningen der nærved virkede afskrækkende for læseren i forhold til at komme videre i skriftet.

Der er kun skelet til det for øvrigt meget interessante bilag 9, der beskriver de generelle visioner og metoder - eneste kommentar angående dette bilag er til fig. 9-2, hvor 'gennemførelsesperioden' for oprensning af vandhuller er angivet som 1. august til 1 april.

I kommunal forvaltning vil der oftest være vilkår i § 3-dispensationer til oprensning om at arbejdsperioden er 1. august til 1. marts af hensyn til evt. tidligt ankommende individer eller evt. tidligt begyndende forårssæson (springfrø, bilag IV-art der ikke forekommer i kommunens område, vil dog konsekvent indtage yngledamme allerede i marts). I søer med grøn frø kan 1. september evt. være startdato, da denne art først går på land sent, (nogle år) helt hen i august måned.

Helt centralt i selve Drift og Plejeplanen står tabel og kort s. 27, tabellen kunne muligvis erstatte oprensningen af naturtyper på s. 23, imens kortets information gentages (med rette) som kortbilag 2, aktivitetskort.

Betragtningerne om at udarbejde en nærmere vurdering af flugtskydebanen (s. 39) tages til efterretning, idet det antages at det er Forsvaret (som lodsejer og udlåner af arealet) der varetager denne nærmere vurdering?

Kommunen tilslutter sig i øvrigt konklusionen i afsnit 5. Analyse, nemlig at pleje og driftstiltag i vidt omfang allerede er gennemført, og at tilgroning (rynkede rose, eg, slåen) er væsentligste fokusområder, ved siden af bekæmpelse af mink og forholdet omkring flugtskydebanen, nævnt ovenfor.

Dog virker udmøntningen i afsnit 7. Aktiviteter at være noget hårdhændet, når det angives at slåen skæres konsekvent ned(?) over hele terrænet hvert 3. år. Dette levner formentlig kun nogle blomstrende buske tilbage de fleste år, en mere gradueret tilgang til rydningen af denne art kunne være ønskelig (større interval mellem nedskæring? Slåning af rodkud men bevarelse af de gamle krat?)

Derimod kan det overvejes, om ikke 2 årlige slåninger af rynkede rose hvert 3. år er for lidt til at regulere denne vækst - tilsvarende bevoksninger på Store Vrøj ved Saltbæk Vig har så vidt vides været håndteret med både tæt slåning og helårsgræsning for at komme på højde med problemet.

--

Der er kun fundet få, mindre væsentlige detaljer der kunne korrigeres:

S. 21, beskrivelsen af Natura 2000-planer kan med fordel opdateres med den faktuelle oplysning, at "De endelige Natura 2000-planer 2016-21 blev offentliggjort i april 2016." (20-04-2016, for at være helt nøjagtig).

S. 24: Det nævnes med Naturstyrelsen 2011b som kilde at prognosen er ugunstig, vurderet ugunstig eller ukendt, men udsagnet om prognose udbygges ikke yderligere og bruges ikke i de følgende afsnit, hvor det i stedet angives at naturtilstanden er god eller moderat.

Modsætningsforholdet mellem god naturtilstand og ugunstig prognose fortjener en forklaring, alternativt kunne prognose-begrebet helt udelades.

s. 31, under 'Trusler' (ifht. ynglefugle) nævnes det at skydeterrænet er lukket for offentligheden og derfor udgør "...et forstyrrelsesfrit område, hvor der kun sjældent er menneskelig aktivitet."

Det kunne her være relevant få en angivelse af hvor hyppig aktiviteten faktisk er i området, sidenhen (s.42) nævnes det blot at der er 'få' øvelsesdage om måneden.

s. 34, om fredede arter: Der kunne henvises til gennemgangen af Bilag IV-arter, hvor det vurderes at Stold er velegnede levesteder for markfirben og strandtudse og kan være det for grønbroget tudse.

At der ikke er nogle konkrete registreringer er måske (for markfirben: grænsende til vished sandsynligt) bare et udslag af manglende eftersøgning.

s. 48, tabellen: Der mangler under 'Lokalitet' at id 1-1 udover enebærklit også dækker over naturtypen kalkoverdrev.

Med venlig hilsen

Peter Jannerup

Biolog

Direkte: 59 53 52 43

Mobil: 23 43 36 30

Email: peter.jannerup@kalundborg.dk

dk

Plan, Byg og Miljø
Holbækvej 141 B
4400 Kalundborg
www.kalundborg.dk

Dansk Ornitologisk Forening:

Fra: Magnus Bang Hansen [Magnusbang@hansen.tdcadsl.dk]
Sendt: 23. maj 2016 09:03
Til: FMN-MYN-FORSVARSMINISTERIET
Cc: Knud Flensted; 'Jette Reeh'
Emne: plejeplan Stold

(FKIT besked: Denne mail kommer fra Internettet.)

Vedr. plejeplan Stold 2015 og frem

Velvidende, at fristen er overskredet skal DOF Vestsjælland tillade sig at komme med en bemærkning om fremtiden for Skydeterræn Stold.

Terrænet fremstår som så mange af Forsvarsministeriets områder som et naturens åndehul i et overkultiveret landbrugslandskab. Vi ønsker tilstanden bevaret med den allerede besluttede reduktion af bestanden af rynket rose.

Den nuværende fuglebestand er tilfredsstillende.

Vi skal især gøre opmærksom på et ofte tilbagevendende ynglepar af Engryle, der ellers er blevet en raritet på Sjælland.

med venlig hilsen

Magnus Bang Hansen
Møllebakken 16
DK-4400 Kalundborg
Tlf. (+45) 30 46 31 60
magnusbang@hansen.tdcadsl.dk

Danmarks Naturfredningsforening:

Fra: Ella Pedersen [<mailto:ellapedersen28@gmail.com>]

Sendt: 11. maj 2016 12:04

Til: fes@mil.dk; Susanne Ladefoged

Emne: Ekstern høring - Ny drifts- og plejeplan for Stold Skydeterræn

Afdelingsbestyrelsen for Danmarks Naturfredningsforening i Kalundborg har med stor interesse læst forslag til ny drifts- og plejeplan for Stold Skydeterræn.

Det er en fin gennemarbejdet plan, hvor der er taget rigtig mange ting i betragtning. Især er Afdelingsbestyrelsen glad for, at man tager hul på fjernelsen af den invasive art, rynket rose.

Fjernelse 2 gange årligt med 3 års mellemrum lyder som et godt forslag til fjernelse af denne dominerende invasive art.

Med venlig hilsen

Ella Pedersen

Næstformand i afdelingsbestyrelsen for Danmarks Naturfredningsforening i Kalundborg.

Forsvar for naturen

Forsvarets skyde- og øvelsesterræner anvendes til militær uddannelse, men samtidig udgør arealerne nogle af de største og bedst bevarede naturområder i Danmark.

Sammenlagt forvalter Forsvaret 33.000 ha enestående natur, hvor den militære benyttelse går hånd i hånd med værdifulde danske naturtyper og arters beskyttelse. Mange militære arealer er i perioder åbne for publikum, så også offentligheden kan besøge og opleve de unikke naturarealer.

I samarbejde med Miljøministeriet har Forsvaret udviklet et særligt koncept for udarbejdelse af drifts- og plejeplaner for terrænerne. Igennem planerne sikrer Forsvaret en passende afvejning mellem militære uddannelsesmæssige behov, naturbeskyttelse og offentlighedens adgang. Information om Forsvarets naturforvaltning kan findes på www.forsvaret.dk.

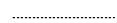

Signatur

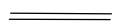

Lysåbne arealer:

	Overdrev	14 ha
	Hede	4 ha
	Strandeng	5 ha
	Strandsump	3 ha
	Øvrige ubevoksede arealer	3 ha

Linier:

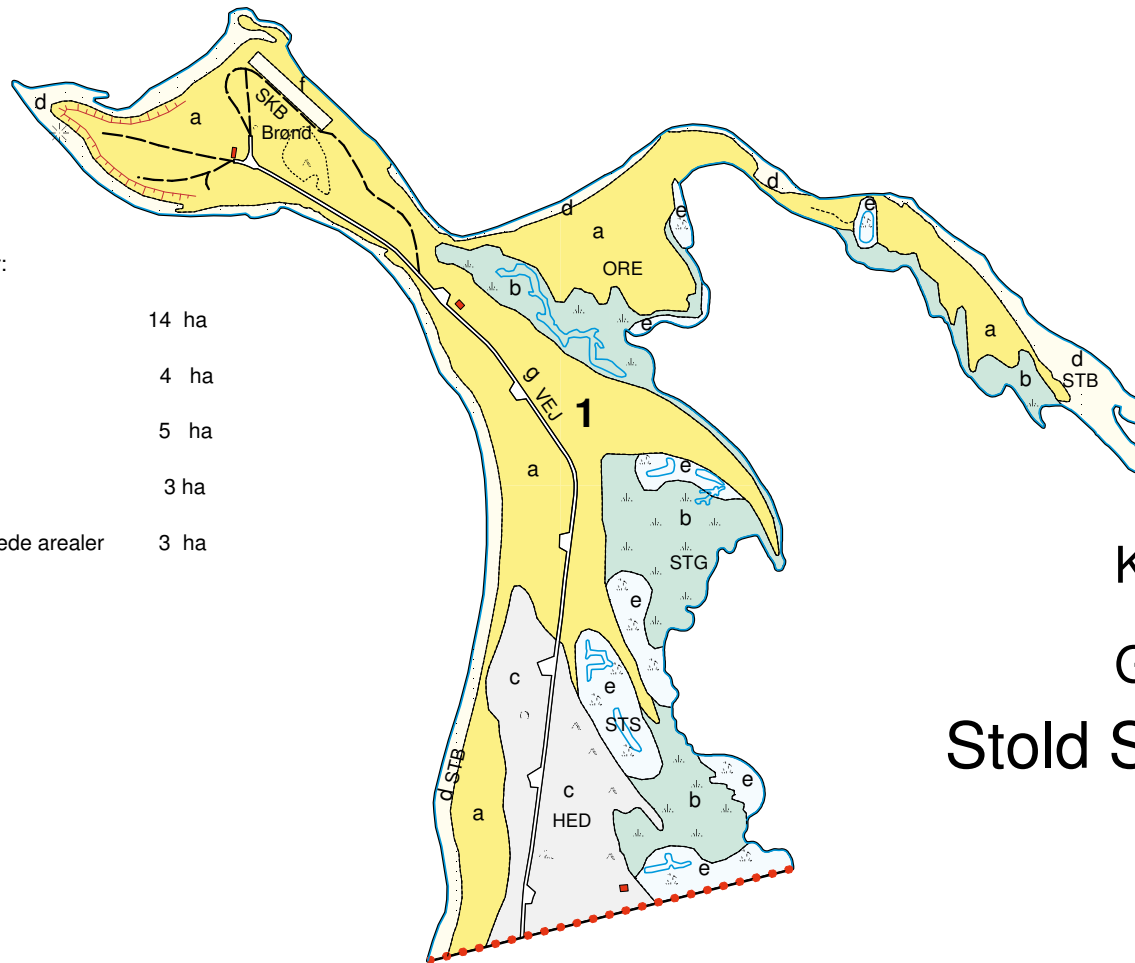
	Dellittra
	Fast hegn
	Litra
	Skrænt
	Søbred

Veje:

	Vej
	Spor

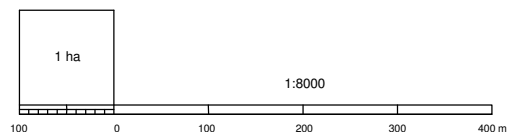
Signatur:

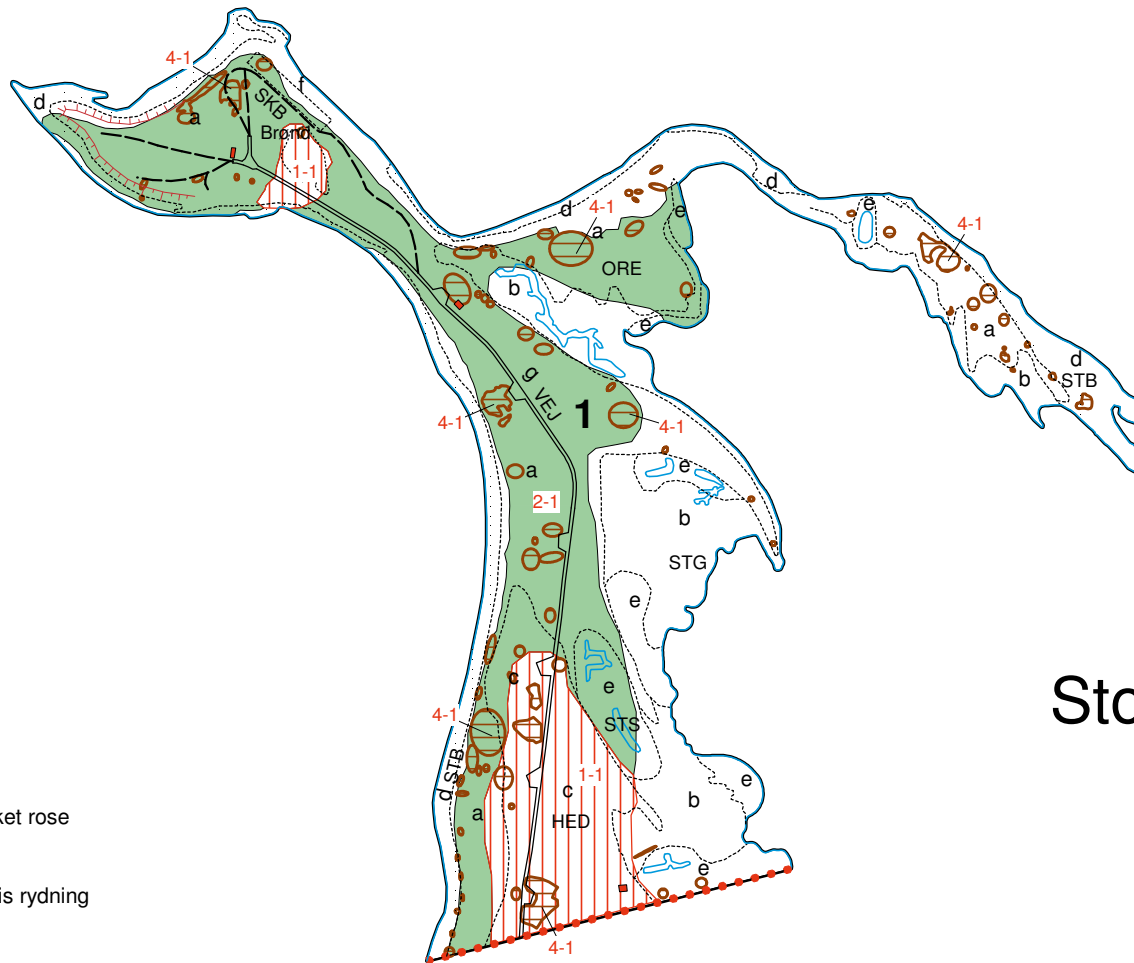
	Nåletrækrat
	Løvtrækrat
	Mose, rør/siv
	Blødbund
	Hede
	Fortidsminde

Kortbilag 1 Grundkort Stold Skydeterræn

29 ha

- Rynket rose
- Delvis rydning
- Slåning med opsamling
- 1-1 AktivitetsID

Kortbilag 2 Aktivitetskort Stold Skydeterræn

29 ha

